ដំណោះស្រាយ

សំនួរសិក្សាទី ១

ចូរមើលក្រាហ្វិកស្តីពីទំនាក់ទំនងរវាងតុលាការ និងអំណាចផ្សេងៗទៀត (មើលទំព័រទី ៥) ។

តាមក្រាហ្វិកនេះ អំណាចនីតិប្រតិបត្តិ មានឥទ្ធិពលលើការតែងតាំងចៅក្រមដោយឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ។

ក) តើករណីនេះស្របនឹងគោលការណ៍នៃការបែងចែកអំណាចដែរឬទេ?

ទេ, វាមិនសមស្របទេ ពីព្រោះ តុលាការត្រូវតែឯករាជ្យ (មាត្រា១២៨ I CC) ។ នេះមានន័យថា តុលាការ មិនត្រូវស្ថិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់អង្គនីតិប្រតិបត្តិឡើយ ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ឥទ្ធិពលរបស់ក្រសួងយុត្តិធម៌ទៅលើឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម មិនខ្លាំងពេកទេ ពីព្រោះវាមានសំលេងឆ្នោតតែមួយប៉ុណ្ណោះ ក្នុងចំណោមប្រាំបួនសម្លេង។ ដូច្នេះ យោងតាម "គោលការណ៍នៃការត្រួតពិនិត្យ និងធ្វើឱ្យមានតុល្យភាព" ឥទ្ធិពលដ៏តិចតួចបែបនេះ អាចអត់ឱនឱ្យបាន ។

ខ) តើឥទ្ធិពលនៃអង្គនីតិប្រតិបត្តិដែលបានបញ្ជាក់ខាងលើ មានគុណសម្បត្តិ និងគុណវិបត្តិអ្វីខ្លះ?

តាមពិត មានគុណវិបត្តិអាក្រក់តែមួយប៉ុណ្ណោះ ពីព្រោះ អង្គនីតិប្រតិបត្តិធ្វើការគ្រប់គ្រងទៅលើតុលាការ ហើយវាធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់ឯករាជភាពរបស់តុលាការ ដោយសារតែអង្គនីតិប្រតិបត្តិអាចមានលទ្ធភាពសម្រេចចិត្ត ក្នុងចំណោមកិច្ចការផ្សេងទៀត លើការតែងតាំង ការតំឡើងឋានៈ និងការដាក់ទណ្ឌកម្ម ។

គុណសម្បត្តិដ៏តិចតួចបំផុតដែលគេអាចមើលឃើញ គឺថា ក្រសួងយុត្តិធម៌មានសិទ្ធិផ្តួចផ្តើមគំនិត និងបញ្ចេញមតិលើការតាក់តែងច្បាប់ ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងប្រព័ន្ធតុលាការ ។ ដូច្នេះ ការចូលរួមជាមួយឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម អាចផ្តល់នូវចក្ខុវិស័យដ៏ជិតដិតដល់ក្រសួងយុត្តិធម៌ទៅលើប្រព័ន្ធតុលាការ និងបញ្ហានានារបស់ប្រព័ន្ធនេះ ហើយក្រសួងក្នុងនាមជាស្ថាប័នជំនាញ អាចដាក់ឱ្យប្រើប្រាស់ជំនាញ បច្ចេកទេសមួយចំនួន ។

សំនួរសិក្សាទី ២

ហេតុអ្វីបានជាសាលក្រមកម្ពុជាទាំងអស់ មានឃ្លាផ្តើមថា "តាងនាមប្រជារាស្ត្រខ្មែរ"?

ចូរផ្តល់នូវហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក និងដកស្រង់នូវមាត្រានានាដែលពាក់ព័ន្ធ ពីរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ។

ចំណងជើងនេះត្រូវបានប្រើ ពីព្រោះអំណាចទាំងអស់នៅក្នុងរដ្ឋ - រាប់បញ្ចូលទាំងអំណាចតុលាការ - បានមកពីប្រជាជនកម្ពុជា (មាត្រា៥១ III ១, ២ CC) ។ ដូច្នេះ មាត្រា១២៩ I CC កំណត់ថា រាល់ការជំនុំជំរះរបស់តុលាការទាំងអស់ ត្រូវធ្វើឡើងក្នុងនាមប្រជារាស្ត្រខ្មែរ ។

សំនួរសិក្សាទី ៣

តើចាំបាច់បង្កើតឱ្យមានតុលាការរដ្ឋបាលនៅប្រទេសកម្ពុជាដែរឬទេ?

ចូរផ្តល់ហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក និងដកស្រង់នូវមាត្រាដែលពាក់ព័ន្ធ ពីរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ។

រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាចែងថា សកម្មភាពរដ្ឋបាលទាំងអស់ ត្រូវត្រួតពិនិត្យដោយតុលាការ (មាត្រា៣៩ និង ១២៨ III CC) ហើយច្បាប់ស្តីពីការចាត់តាំង និងសកម្មភាពនៃសាលាជំរះក្តី មិនបដិសេធឱ្យបានច្បាស់លាស់ចំពោះការដាក់បញ្ចូលនូវករណីរដ្ឋបាល ទៅក្នុងសមត្ថកិច្ចរបស់តុលាការទូទៅ (តុលាការខេត្ត-ក្រុង) ឡើយ (មាត្រា៦ នៃច្បាប់ស្តីពីការចាត់តាំង និងសកម្មភាពនៃសាលាជំរះក្តី) ។

ដូច្នេះ តុលាការកម្ពុជាទូទៅ មានសមត្ថកិច្ចរួចជាស្រេចក្នុងការដោះស្រាយពាក្យបណ្តឹងអំពីការរំលោភសិទ្ធិដោយរដ្ឋបាល ។ ដូច្នេះ ការបង្កើតតុលាការរដ្ឋបាលមួយ មិនពិតជាចាំបាច់ ដើម្បីផ្តល់នូវការគ្រប់គ្រងលើផ្នែករដ្ឋបាល និងដើម្បីបំពេញតំរូវការរដ្ឋធម្មនុញ្ញឡើយ ។ ប៉ុន្តែ យើងអាចផ្តល់អនុសាសន៍ថា គេគួរតែមានតុលាការជំនាញសំរាប់កិច្ចការរដ្ឋបាល ព្រោះថា ជាទូទៅ តុលាការមិនប្រសប់លើគ្រប់ជំនាញនោះទេ ។ ម្យ៉ាងទៀត តុលាការមានបន្ទុកការងារដ៏ធ្ងន់រួចទៅហើយ ជាមួយករណីព្រហ្មទណ្ឌ និងរដ្ឋប្បវេណី ដែលតុលាការមានបទពិសោធន៍ ក្នុងការដោះស្រាយ ។

សំនួរសិក្សាទី ៤

ចូរមើលមាត្រា៧ នៃច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម (ច្បាប់ SCM) ហើយធ្វើការប្រៀបធៀបជាមួយមាត្រា៧ថ្មី នៃពង្រាងច្បាប់ស្តីពីវិសោធនកម្មលើច្បាប់ SCM (មើលឧបសម្ព័ន្ធ) ។

តើអ្នកគិតថា អ្វីជាគោលបំណងនៃវិសោធនកម្មដែលស្នើមកនោះ?

មាត្រា៧ថ្មី នៃពង្រាងវិសោធនកម្មច្បាប់ស្តីពីឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម មានគោលបំណង **ធ្វើឱ្យឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម មានឯករាជភាពពីក្រសួងយុត្តិធម៌** ។ យោងតាមពង្រាងវិសោធនកម្មនេះ ក្រសួង មិនអាចសំរេចលើការកោះប្រជុំឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម និងលើប្រធានបទដែលត្រូវពិភាក្សាបានតទៅទៀតឡើយ ។ ផ្ទុយទៅវិញ បច្ចុប្បន្ននេះ វាអាស្រ័យលើឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ជាអ្នកកោះប្រជុំ និងសំរេចលើប្រធានបទដែលត្រូវពិភាក្សាទៅតាមសំណើរបស់សមាជិក បីនាក់យ៉ាងតិច ។ ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ក៏ត្រូវបានពង្រឹងផងដែរ ដោយការបង្កើតអគ្គលេខាធិការផ្ទាល់ខ្លួនមួយ ដែលត្រូវបានបោះឆ្នោតជ្រើសរើសក្នុងចំណោមចៅក្រមដែលមិនមែនជាសមាជិករបស់ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម ។ ដូច្នេះ ជាមួយការងាររដ្ឋបាល ឧត្តមក្រុមប្រឹក្សានៃអង្គចៅក្រម មិនពឹងផ្អែកលើការគាំទ្ររបស់ក្រសួងយុត្តិធម៌ទៀតទេ ។

សំនួរសិក្សាទី ៥

ចូរចាត់ប្រភេទឱ្យមុខងារនៃបុគ្គលដែលមានរៀបរាប់ខាងក្រោម ចូលក្នុង:

<u>អំណាចនីតិបញ្ញត្តិ:</u> តើគាត់កំពុង ធ្វើការជំរុញ និងអនុវត្តច្បាប់?

<u>អំណាចតុលាការ:</u> តើគាត់កំពុងតែធ្វើការត្រួតពិនិត្យការអនុវត្តន៍ច្បាប់លើរឿងក្តីណាមួយ ដែរឬទេ?

<u>អំណាចនីតិប្រតិបត្តិ:</u> តើគាត់កំពុងធ្វើការអនុម័តវិធានច្បាប់ដែលមានលក្ខណៈចាប់បង្ខំ ដែរឬទេ?

១- ជំនួយការក្រឡាបញ្ជី = មុខងារ**ផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ**ដែលជួយគាំទ្រតុលាការ
២- អគ្គលេខាធិការសភាជាតិ = មុខងារ**ផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ**ដែលជួយគាំទ្រផ្នែកនីតិបញ្ញត្តិ
៣- ព្រះរាជអាជ្ញា = មុខងារ**ផ្នែកតុលាការ**
៤- ប្រធានក្រុមប្រឹក្សាឃុំ-សង្កាត់ = ទាំង មុខងារ**ផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ និងនីតិបញ្ញត្តិ**
៥- ប្រធានគណៈមេធាវី = មុខងារឯករាជ្យដែលជួយគាំទ្រ**ផ្នែកតុលាការ**
៦- នាយក "វិទ្យាស្ថានខ្មែរដើម្បីលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ" = មុខងារ**ឯកជន** អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល
៧- ប្រធានពន្ធនាគារ = មុខងារ**ផ្នែកនីតិបញ្ញត្តិ**
៨- ចៅក្រមស៊ើបអង្កេត = មុខងារ**ផ្នែកតុលាការ**
៩- ប្រធានក្រុមប្រឹក្សាអ្នកច្បាប់ = មុខងារ**នីតិប្រតិបត្តិ** ក្រុមប្រឹក្សាអ្នកច្បាប់ គឺជាផ្នែកមួយនៃរដ្ឋាភិបាល
១០- អធិការកិច្ចការងារនៃក្រសួងសង្គមកិច្ច ដែលដោះស្រាយវិវាទការងារ = មុខងារ**ផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ**
១១- ប្រធានសមាគមម្ចាស់រោងចក្រកាត់ដេរ = **ឯកជន** សមាគមក្រៅរដ្ឋាភិបាល

កំណត់សំគាល់:

- **ក្រឡាបញ្ជី** គឺជាផ្នែកនៃស្ថាប័នតុលាការ ហើយនិង **អគ្គលេខាធិការនៃរដ្ឋសភា** គឺជាផ្នែកមួយនៃអង្គនីតិបញ្ញត្តិ ប៉ុន្តែ ពួកគេមាន**មុខងារប្រតិបត្តិ**តែប៉ុណ្ណោះ ដើម្បីគាំទ្រស្ថាប័នទាំងនេះ ពីព្រោះ ក្រឡាបញ្ជីសំរេចលើរឿងក្តីផ្សេងៗ និងអគ្គលេខាធិការនៃរដ្ឋសភាមិនធ្វើច្បាប់ដោយខ្លួនឯងឡើយ ។
- **សមាគមរោងចក្រកាត់ដេរ** ឬ **វិទ្យាស្ថានខ្មែរដើម្បីលទ្ធិប្រជាធិបតេយ្យ** មិនមែនជាផ្នែកមួយរបស់អង្គនីតិប្រតិបត្តិទេ ។ ពួកគេ មិនមែនជាអ្នកអនុវត្តច្បាប់ទេ ។ ពួកគេគ្រាន់តែជាសមាគមឯកជនក្រៅពីស្ថាប័នរដ្ឋ តែប៉ុណ្ណោះ (= អង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល) ។
- **ប្រធានក្រុមប្រឹក្សាឃុំ-សង្កាត់** មានមុខងារពីរ: ម្យ៉ាង គាត់គឺជាសមាជិកក្រុមប្រឹក្សាឃុំ-សង្កាត់ ហើយអាចអនុម័តបទបញ្ញត្តិរបស់ឃុំ-សង្កាត់ ។ ម្យ៉ាងទៀត គេមានភារកិច្ចអនុវត្តសេចក្តីសំរេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាឃុំ-សង្កាត់ ។
- **ក្រុមប្រឹក្សាអ្នកច្បាប់** គឺជាផ្នែកមួយនៃរដ្ឋាភិបាល (នីតិប្រតិបត្តិ!) ផ្តល់ឱវាទផ្នែកច្បាប់ដល់រដ្ឋាភិបាល ។

សំនួរសិក្សាទី ៦

តើក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញមានមុខងារសំខាន់ៗអ្វីខ្លះ?
ចូរដកស្រង់នូវមាត្រានានាដែលពាក់ព័ន្ធ ។

ដូចមានចែងនៅក្នុងបញ្ញត្តិទូទៅ មាត្រា១៣៦ I CC ភារកិច្ចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ គឺដើម្បីការពារការគោរពរដ្ឋធម្មនុញ្ញ និងដើម្បីបកស្រាយរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ។

ក្រុមប្រឹក្សារដ្ឋធម្មនុញ្ញបំពេញភារកិច្ច ដោយ :

១) ពិនិត្យមើលធម្មនុញ្ញភាពនៃច្បាប់ដែលធ្វើពង្រាងរួច និងច្បាប់ដែលត្រូវបានប្រកាសឱ្យប្រើប្រាស់ មាត្រា១៤០ I និង ១៤១ I, II CC និងមាត្រា១៧, ១៨ I ច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តិទៅនៃក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ (LoOFCC)
២) ពិនិត្យធម្មនុញ្ញភាពនៃច្បាប់រៀបចំអង្គការ មាត្រា១៤០ II CC និងមាត្រា១៦ LoOFCC

៣) ពិនិត្យមើលធម្មនុញ្ញភាពនៃអំពើណាមួយរបស់អាជ្ញាធរ និងស្ថាប័នរដ្ឋនានា មាត្រា១៩ I LoOFCC តាមការស្នើសុំរបស់ប្រជាពលរដ្ឋម្នាក់ៗ ។
៤) ធ្វើការសេចក្តីសំរេចចិត្តលើករណីបោះឆ្នោតដែលមានការប្រកួតប្រជែង មាត្រា១៣៦ II CC និងមាត្រា ២៥ LoOFCC
៥) សវនាការជាមួយព្រះមហាក្សត្រអំពីសំណើទាំងអស់ ដើម្បីធ្វើវិសោធនកម្មលើរដ្ឋធម្មនុញ្ញ មាត្រា១៤៣ CC
៦) ធ្វើសេចក្តីសំរេចពីមោឃភាពលើច្បាប់ដែលផ្ទុយទៅនឹងអធិបតេយ្យភាពរបស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា និងដែលត្រូវបានអនុម័តដោយរដ្ឋសភារួចហើយ (មាត្រា៩២ ប្រយោគទី ២ CC) ។

សំនួរសិក្សាទី ៧

សមាជិកសភាចំនួន ១ ភាគ ១០ ស្នើទៅក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ ឱ្យធ្វើការត្រួតពិនិត្យធម្មនុញ្ញភាពនៃច្បាប់ ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងសេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិ ។

ក) ក្នុងនាមជាសមាជិកមួយរូបនៃក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ តើអ្នកនឹងធ្វើការបកស្រាយលើពាក្យថា "សេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិ" យ៉ាងដូចម្តេច ?
ចូរឱ្យនិយមន័យនៃពាក្យនេះ ។

សេរីភាពនៃការបញ្ចេញមតិ ដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា៤១ ប្រយោគទី ១ CC មាត្រា១៩ I, II ICCPR និងមាត្រា១៩ UDHR គឺជាសេរីភាពក្នុង**ការស្វែងរក ទទួល ផ្ទេរ និងលទ្ធភាពបានទទួលព័ត៌មានតាមរយៈបណ្តាញផ្សព្វផ្សាយគ្រប់ប្រភេទ ដូចជា ពាក្យសម្តី សារព័ត៌មានបោះពុម្ព អ៊ិនធើណិត វិទ្យុ ឬទូរទស្សន៍** ។ គេអាចដាក់លំហិតលើសេរីភាពនេះ តែសំរាប់គោលបំណង ដើម្បីការពារសិទ្ធិរបស់បុគ្គលដទៃប៉ុណ្ណោះ (ឧ. សិទ្ធិរបស់គេ ដើម្បីរក្សាកេរ្តិ៍ឈ្មោះពីការបង្ខូចកេរ្តិ៍), សីលធម៌ (ឧ. ការរក្សាប្រពៃណីល្អ ដូចជាការគោរពចាស់ព្រឹទ្ធាចារ្យ), សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ និងសន្តិសុខជាតិ (ឧ. ការបោះពុម្ពផ្សាយការណ៍សំងាត់ផ្នែកយោធាដែលការពារឯកភាពជាតិ) ។

ខ) ប្រសិនណា សមាជិកសភាមិនយល់ស្របនឹងសេចក្តីសំរេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញទេ តើសមាជិកសភាទាំងនោះ អាចប្តឹងតបនឹងសេចក្តីសំរេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ ដែរឬទេ?
ចូរផ្តល់ហេតុផលសំរាប់ចំលើយរបស់អ្នក និងដកស្រង់នូវមាត្រានានាដែលពាក់ព័ន្ធ ។

ពួកគេមិនអាចតវ៉ាចំពោះសេចក្តីសំរេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញទេ ពីព្រោះសេចក្តីសំរេចរបស់ស្ថាប័ននេះ គឺជាសេចក្តីសំរេច**ចុងក្រោយបិទផ្លូវតវ៉ា** (មាត្រា ១៤២ II CC និងមាត្រា ២៣ និង ៣៤ IV សំរាប់សេចក្តីសំរេចលើបញ្ហាបោះឆ្នោត) LoOFCC ។ ក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ គឺជាស្ថាប័នខ្ពស់បំផុត ដែលត្រូវបកស្រាយរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ។ ពុំមានតុលាការថ្នាក់ណានៅលើក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញទៀតទេ ។ ការបញ្ចប់កិច្ចពិភាក្សាមួយ ដែលមានសេចក្តីសំរេចចុងក្រោយ បង្កើតសន្តិសុខផ្លូវច្បាប់មួយ ដែលប្រជាជនអាចជឿទុកចិត្តបាន ។ បើមិនដូច្នោះទេ វាអាចនឹងមានកិច្ចពិភាក្សាដែលគ្មានទីបញ្ចប់ និងជាចំហ ដែលបណ្តាលឱ្យមានអសន្តិសុខ និងកង្វះខាតការតំរង់ទិស ។

សំនួរសិក្សាទី ៨

ចូរអានបណ្តាមាត្រាដូចខាងក្រោម នៃពង្រាងច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញានៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា (ខែមីនា ឆ្នាំ ២០០៣):

មាត្រា ១៦:

អាចនឹងត្រូវបានអនុញ្ញាតិឱ្យប្រលងជ្រើសរើសជានិស្សិតចៅក្រម ដែលត្រូវប្រព្រឹត្តទៅជាធម្មតា នៅសាលាភូមិន្ទចៅក្រម នូវបេក្ខភាពជានិស្សិត ឬមន្ត្រីរាជការក្របខ័ណ្ឌ ដែលបានបំពេញលក្ខខណ្ឌ ដូចខាងក្រោមនេះ:

១- ត្រូវមានសញ្ជាតិខ្មែរ

២- មានអាយុ ៣០ឆ្នាំ យ៉ាងច្រើន គិតមកដល់ថ្ងៃប្រលង

៣- ត្រូវមានបរិញ្ញាប័ត្រច្បាប់

៤- មិនដែលធ្លាប់ជាប់ទោសមជ្ឈឹម ឬឧក្រិដ្ឋ

៥- ត្រូវមានកាយសម្បទាគ្រប់គ្រាន់អាចបំពេញការងារបាន

ចំពោះបេក្ខភាពជាមន្ត្រីក្របខ័ណ្ឌ ដែលលក្ខខណ្ឌខាងលើអាចប្រលងជ្រើសរើសជាចៅក្រមបាន ប៉ុន្តែ ត្រូវមានអាយុមិនលើសពី ៣៨ឆ្នាំ គិតមកទល់នឹងថ្ងៃប្រលង ។

មាត្រា ៣៣:

ការតម្លើងថ្នាក់របស់ចៅក្រមត្រូវផ្អែកលើមូលដ្ឋាន :

- គោរពវិន័យការងារបានត្រឹមត្រូវ
- សំរេចភារកិច្ចបានល្អ
- មានកិរិយាមាយាទ និងសីលធម៌ មិនធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់កិត្តិយសនៃអង្គចៅក្រម
- ឆ្លងកាត់ការបណ្តុះបណ្តាលរយៈពេលវែងនៅសាកលវិទ្យាល័យ ឬនៅមហាវិទ្យាល័យ ឬនៅមជ្ឈមណ្ឌលបណ្តុះបណ្តាលមុខវិជ្ជាជីវៈ
- ធ្វើការនៅតំបន់ដាច់ស្រយាល តំបន់ប៉ះពាល់ដល់សុខភាព ឬ គ្រោះថ្នាក់ ។

មាត្រា ៩៤:

មុននឹងចូលបំពេញការងារ ចៅក្រម ត្រូវធ្វើសច្ចាប្រណិធានតាមព្រះពុទ្ធសាសនានៅព្រះវិហារ ព្រះកែវមរកត ។

សម្បថត្រូវធ្វើទៅតាមការណែនាំ និងតាមរូបមន្តរបស់ប្រធានពិធីការ ក្រោមការចាត់ចែងរបស់ក្រសួងព្រះបរមរាជវាំង ។

ក) មាត្រា១៦ នៃពង្រាងច្បាប់ រៀបរាប់អំពីលក្ខខណ្ឌដើម្បីក្លាយជាចៅក្រម ។
តើអ្នកយល់ស្របនឹងលក្ខខណ្ឌទាំងអស់នោះដែរឬទេ?
ចូរផ្តល់ហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក ។

ការកំណត់អាយុ នៅក្នុងចំណុចទី ២ នៃបទបញ្ញានេះ អាចត្រូវបានមើលឃើញថា ជាការរើសអើងចំពោះមនុស្សចាស់ និងបទពិសោធន៍របស់ពួកគេ ។ ប៉ុន្តែ អាចមានហេតុផលល្អសំរាប់ការជ្រើសរើសចៅក្រមដែលមានអាយុមិនលើសពី ៣០ឆ្នាំ: ពួកគេមិនសូវមានការអនុវត្តន៍ និងបទពិសោធន៍ ជាមួយតំណែងដែលមានឥទ្ធិពល

ខ្លាំង និងពុករលួយ ។ លើសពីនេះទៀត ពួកគេមានចិត្តទូលំទូលាយច្រើន មិនសូវជឿលើអាជ្ញាធរ និងមិនសូវទទួលរងផលប៉ះពាល់ខ្លាំងដោយការភ័យរន្ធត់ ដោយសម័យប៉ុល ពត ។ ដោយពិចារណាទៅលើបញ្ហានេះ យើងមិនអាចយល់បានច្បាស់ថា តើហេតុអ្វីបានជាមន្ត្រីរាជការត្រូវបានផ្តល់ឱ្យនូវការកំណត់អាយុខ្ពស់ផ្សេងពីនេះ (មើលមាត្រា១៦ ប្រយោគចុងក្រោយ) ។

តំរូវការសំរាប់ **សមត្ថភាពរាងកាយ** នៅក្នុងចំណុចទី ៥ មិនមែនជាការរើសអើងចំពោះជនពិការទេ ពីព្រោះ វាគ្រាន់តែតំរូវថា ចៅក្រមត្រូវតែមានសមត្ថភាពបំពេញការងាររបស់ខ្លួន (អានអត្ថបទ, ស្តាប់, សរសេរ, ចូលរួមការប្រជុំរបស់តុលាការ) ។ ឧទាហរណ៍ ជនពិការដែលមាន ជើង ឬដៃតែម្ខាង ឬដែលមានភ្នែកតែម្ខាង មិនត្រូវបាន បដិសេធឡើយ ពីព្រោះពួកគេនៅតែអាចបំពេញភារកិច្ចទាំងនេះបាន ។

លក្ខខណ្ឌ (ចំណុចទី ៤) ដែលថាគ្មានជនណាដែលត្រូវដាក់ទោស ឬកាត់ទោសឱ្យ**ជាប់ពន្ធនាគារ** ពីបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទល្មើសមជ្ឈិម អាចក្លាយជាចៅក្រមបានទេ លក្ខខណ្ឌអាចទទួលយកបាន ដោយសារតែចំណុចនេះមិនត្រឹមតែគ្របដណ្តប់ទៅលើជនណាដែលបានរំលោភច្បាប់ដោយធ្វេសប្រហែសតែប៉ុណ្ណោះទេ ក៏ប៉ុន្តែថែមទាំងករណីធ្ងន់ធ្ងរ នៃការរំលោភច្បាប់ទៀតផង ។

ខ) ចូរមើលមាត្រា៣៣ នៃពង្រាងច្បាប់ដដែល ។
តើអ្នកយល់ស្របនឹងលក្ខខណ្ឌទាំងអស់ក្នុងការតម្លើងស័ក្តិ និងឋានន្តរស័ក្តិដែរឬទេ?
ចូរផ្តល់ហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក ។

លក្ខខណ្ឌបីដំបូង មានលក្ខណៈ**ស្រពិចស្រពិលយ៉ាងខ្លាំង** អាស្រ័យហេតុនេះ វាមានការលំបាកដើម្បីធ្វើការវាយតម្លៃ ដោយគ្មានការបំភ្លឺបន្ថែមណាស់ ។

តើ "កិរិយាមារយាទល្អ" និង "ការបំពេញការងារល្អ" មានន័យ ជាពិស្តារដូចម្តេចដែរ? កង្វះភាពច្បាស់លាស់នេះ អាចបើកឱកាសសំរាប់ការវាយតម្លៃ និងការតំឡើង ឋានៈបែបអត្តនោម័ត មានលក្ខណៈពឹងផ្អែកលើលក្ខខណ្ឌទាំងនេះ ។

លក្ខខណ្ឌដែលថា **ការសិក្សារៀនសូត្ររយៈពេលយូរនៅសាកលវិទ្យាល័យ"ណាមួយ"** ឬក៏នៅមជ្ឈមណ្ឌល **"បណ្តុះបណ្តាល វិជ្ជាជីវៈ"** អាចលើកកំពស់ឱកាសនៃការតំឡើងឋានៈ ហើយគួរតែលុបចោល ។ វាជាការល្អ ដើម្បីលើកទឹកចិត្តដល់ការសិក្សាបន្ថែម និងដើម្បីទទួលបានចំណេះដឹងបន្ថែម ប៉ុន្តែការសិក្សានេះគួរតែទាក់ទងទៅនឹងចំណេះដឹងផ្នែកច្បាប់ ឬយ៉ាងហោចណាស់ចំណេះដឹងដែលពាក់ព័ន្ធនឹងភារកិច្ចរបស់ចៅក្រម ។

ការឱ្យរង្វាន់ដល់**ការងារនៅតំបន់ជនបទ ឬតំបន់ដែលមានការប៉ះពាល់ដល់សុខភាព** ដោយការផ្តល់ឱកាសនៃការតំឡើងឋានៈ មិនបង្កឱ្យបញ្ហាអ្វីទេ ។ វាលើកទឹកចិត្តដល់ចៅក្រមឱ្យទៅធ្វើការនៅកន្លែងដែលគេត្រូវការ ។ ជាការពិត ពួកគេត្រូវតែមានចំណេះដឹងផ្នែកច្បាប់គ្រប់គ្រាន់ ។ ឯការពិតដែលថា ពួកគេប្រថុយគ្រោះថ្នាក់សំរាប់ការតំឡើងឋានៈ គួរមានតែមួយប៉ុណ្ណោះក្នុងចំណោមកត្តាជាច្រើន ។

គ) មើលមាត្រា៩៤ នៃពង្រាងច្បាប់ដដែល ។
តើបទបញ្ញត្តិនេះ ស្របជាមួយនឹង "សេចក្តីថ្លែងការណ៍នាទីក្រុងប៉េកាំងស្តីពីគោលការណ៍ឯករាជភាពនៃតុលាការ" (ឆ្នាំ ១៩៩៥) ដែរឬទេ?
ចូរដកស្រង់មាត្រាមួយនៃសេចក្តីថ្លែងការណ៍នាទីក្រុងប៉េកាំង ។

លក្ខខណ្ឌដែលថា មុនពេលចូលកាន់តំណែង ចៅក្រមត្រូវតែសច្ចាប្រណិធាននៅចំពោះព្រះភ័ក្ត្រព្រះពុទ្ធ គឺជា **ការរើសអើងផ្នែកសាសនា** ។ លក្ខខណ្ឌបែបនេះអាចបដិសេធ ជាឧទាហរណ៍ ចំពោះប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរដែលជាជនជាតិចាម (ឥស្លាម) ឬគ្រិស្តបរិស័ទ មិនឱ្យធ្វើជាចៅក្រមនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ពីព្រោះពួកគេមិនអាចធ្វើសច្ចាប្រណិធាន ចំពោះព្រះពុទ្ធបានទេ ប៉ុន្តែពួកគេអាចធ្វើសច្ចាប្រណិធានចំពោះសាសនារបស់គេផ្ទាល់បាន ។ **មាត្រា៨ នៃសេចក្តីថ្លែងការណ៍ក្រុងប៉េកាំង** គោរពសិទ្ធិសេរីភាពសាសនារបស់ចៅក្រម យ៉ាងច្បាស់លាស់ ហើយមាត្រា១៣ **នៃសេចក្តីថ្លែងការណ៍ក្រុងប៉េកាំង** បដិសេធយ៉ាងច្បាស់លាស់ចំពោះការរើសអើងផ្នែកសាសនាក្នុងដំណើរការនៃការតែងតាំងចៅក្រម ។

សំនួរសិក្សាទី ៩

មើលមាត្រា៥៤ នៃច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី ។

មេធាវីដែលបានទទួលតួនាទីក្នុងរាជរដ្ឋាភិបាល ឬទទួលអាណត្តិជាអ្នកតំណាងរាស្ត្រនៃរដ្ឋសភា អាចនៅជាសមាជិកនៃគណៈមេធាវីបាន ប៉ុន្តែត្រូវឈប់ប្រកបវិជ្ជាជីវៈនេះរហូតដល់ចប់តួនាទី ឬអាណត្តិនោះ ។

ក) តើសិទ្ធិមនុស្សណាមួយ ឬណាខ្លះ ដែលត្រូវបានដាក់កំហិតដោយមាត្រានេះ? ចូររៀបរាប់ពីសិទ្ធិទាំងនោះ និងបញ្ជាក់ឱ្យបានច្បាស់ពីមាត្រាដែលពាក់ព័ន្ធ !

១) សេរីភាពក្នុងការប្រកបវិជ្ជាជីវៈ មាត្រា៣៦ I CC ។ ក្នុងករណីនេះ សិទ្ធិសេរីភាពក្នុងការប្រកបវិជ្ជាជីវៈនេះ គឺជាសិទ្ធិមនុស្សពិសេស ។ សិទ្ធិមនុស្សពិសេស តែងតែមានប្រៀបជានិច្ច!

២) ប៉ុន្តែ ប្រសិនបើ អ្នកមិនអាចរកឃើញសិទ្ធិមនុស្សពិសេសទេនោះ វាតែងតែត្រឹមត្រូវជានិច្ច ដើម្បីប្រើសិទ្ធិមនុស្សទូទៅ ធ្វើជាសំអាងសំរាប់សេរីភាពផ្ទាល់ខ្លួន (មាត្រា៣២ I CC) ។

ខ) តើការដាក់កំហិត ដែលហាមឃាត់មិនឱ្យធ្វើជាមេធាវីនៅពេលដែលធ្វើការជាមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលផងដែរនោះ ស្របនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ដែរឬទេ? ផ្តល់ហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក!

ការដាក់កំរិតនេះ **គឺស្របតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញ** ។

មេធាវីមិនត្រឹមតែបំរើផលប្រយោជន៍ឱ្យកូនក្តីរបស់ខ្លួនប៉ុណ្ណោះ ក៏ប៉ុន្តែថែមទាំងត្រូវតែបំរើភាពយុត្តិធម៌ជាលក្ខណៈឯករាជ្យ ដោយការរួមចំណែកដើម្បីសម្រេចលទ្ធផលស្របច្បាប់ មិនមែនលទ្ធផលមិនស្របច្បាប់ទេ ។ ការធ្វើជាមេធាវីម្នាក់ដែលបំរើការនៅតុលាការ និងនៅពេលតំណាលគ្នានេះ ធ្វើជាមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលដែលផ្នែកមួយនៃអង្គនីតិប្រតិបត្តិ អាចរំលោភបំពានលើគោលការណ៍នៃការបែងចែកអំណាច (**មាត្រា៥១ IV CC**) ។

បើពិចារណាលើករណីមួយ ដែលមេធាវីម្នាក់តំណាងកូនក្តីនៅក្នុងបញ្ហាពន្ធដារ ហើយមេធាវីនោះ គឺជាបុគ្គលិកបំរើការក្នុងនាយកដ្ឋានពន្ធដាររបស់រដ្ឋដែរនោះ ទំនាស់ផលប្រយោជន៍ អាចកើតឡើងយ៉ាងឆាប់រហ័ស ។ តើមេធាវីគួរគោរពនរណា? សំណើរបស់កូនក្តី ដើម្បីសន្សំលុយដែលត្រូវបង់ពន្ធ ឬរបស់ចៅហ្វាយនាយ (រដ្ឋាភិបាល) របស់ខ្លួន ដើម្បីប្រមូលពន្ធឱ្យបានច្រើនកាន់តែល្អ?

ការដាក់កំហិតនេះនៅក្នុងមាត្រា៥៤ នៃច្បាប់ស្តីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី មិនរំលោភបំពានលើសេរីភាពនៃការប្រកបវិជ្ជាជីវៈនៅក្នុងមាត្រា៣៦ I CC ពីព្រោះវាបំរើ "សេចក្តីត្រូវការរបស់សង្គម" ដើម្បីជៀសវាងទំនាស់ផលប្រយោជន៍ ដែលអាចបង្កើតអំពើពុករលួយ និងខ្សែរនិយម ។

លើសពីនេះទៀត មាត្រា១២០ CC បំភ្លឺថា តំណែងមួយនៅក្នុងរដ្ឋាភិបាលមិនអាចត្រូវគ្នាជាមួយតំណែងនៅក្នុងសេវាសាធារណៈទេ ។ នៅក្នុងន័យទូលំទូលាយជាងនេះ មេធាវីបំរើការនៅក្នុង "សេវាសាធារណៈ" ខណៈដែលលើសពីនេះទៀតបំរើយុត្តិធម៌ ហើយតាមរយៈយុត្តិធម៌នោះ បំរើសាធារណជនផងដែរ ។

គ) តើការដាក់កំហិត ដែលហាមមិនឱ្យធ្វើជាមេធាវី នៅពេលជាមួយគ្នា ធ្វើការជាសមាជិករដ្ឋសភាផងដែរនោះ ស្របនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញដែរឬទេ? ចូរផ្ដល់ហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក!

ការដាក់កំរិតនេះ **មិនស្របតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញទេ** ។

នៅក្នុងករណីនេះ ការរំលោភលើគោលការណ៍នៃការបែងចែកអំណាច មាត្រា៥១ IV CC ក៏អាចពិចារណាបានផងដែរ ពីព្រោះ ករណីយកិច្ចរបស់មេធាវីដើម្បីធ្វើជាភ្នាក់ងារយុត្តិធម៌ឯករាជ្យ ហើយតាមរយៈករណីយកិច្ចនោះបំរើការឱ្យតុលាការ អាចមានការភ័ន្តច្រឡំជាមួយករណីយកិច្ចរបស់សមាជិកនៃអង្គនីតិបញ្ញត្តិ ។ ប៉ុន្តែ ទំនាស់ផលប្រយោជន៍ពិតប្រាកដដូចនៅក្នុងសំនួរ ២ខ មិនអាចកើតឡើងបានទេ ពីព្រោះអ្នកធ្វើច្បាប់មិនមានករណីយកិច្ច ដើម្បីគោរពតាមមាគ៌ារបស់គណបក្សនយោបាយណាមួយឡើយ តែគ្រាន់តែសម្រេចចិត្តស្របទៅតាមមនសិការរបស់ខ្លួនតែប៉ុណ្ណោះ ។ នេះគឺជា "**អាណត្តិសេរី**" នៅក្នុងមាត្រា៧៧ II CC ។ ពលរដ្ឋគ្រប់រូប មិនថា អ្នកជំនួញ វេជ្ជបណ្ឌិត មន្ត្រីរាជការ ។ល។ ឬមេធាវី មានមនសិការផ្ទាល់ខ្លួន អាស្រ័យហេតុនេះ ពួកគេអាចក្លាយជាអ្នកធ្វើច្បាប់បាន ។ ប្រសិនបើមានការតំណាងនៃវិជ្ជាជីវៈនៅក្នុងសភាជាតិកាន់តែចំរុះគ្នាច្រើន វាកាន់តែប្រសើរសំរាប់ការតំណាងនូវសេចក្ដីត្រូវការផ្សេងៗចំរុះគ្នារបស់ប្រជាពលរដ្ឋ ។ (សូមមើលមាត្រា៧៧ I CC) ។

សំនួរសិក្សាទី ១០

មាត្រា២៩ នៃច្បាប់ស្ដីពីលក្ខន្តិកៈមេធាវី ចែងថា គណៈមេធាវី ត្រូវផ្ដល់ឱកាសសំរាប់ជំនួយផ្នែកច្បាប់ដល់ប្រជាជនក្រីក្រ ។ តើអ្នកគិតថា អ្នកណាគួរតែទទួលខុសត្រូវក្នុងបញ្ហាជំនួយផ្នែកច្បាប់នេះ?
ចូរផ្ដល់ហេតុផលចំពោះចំលើយរបស់អ្នក!

ជាការពិតណាស់ មេធាវីគួរតែធានាថា បុគ្គលគ្រប់រូបមានលទ្ធភាពបានទទួលសេវាផ្លូវច្បាប់ ។ ពួកគេគួរតែចូលរួមនៅក្នុង**កម្មវិធីជំនួយផ្នែកច្បាប់**នានា ។ នេះគឺជាផ្នែកមួយនៃកាតព្វកិច្ចក្នុងវិជ្ជាជីវៈរបស់ពួកគេ ក្នុងការបំរើដល់ភាពយុត្តិធម៌ ។

ប៉ុន្តែ **ជំនួយផ្នែកច្បាប់មិនមែនជារឿងសប្បុរសធម៌ទេ តែវាជាសិទ្ធិមនុស្សជាមូលដ្ឋាន** ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត វាគឺជាកាតព្វកិច្ចរបស់រដ្ឋនីមួយៗ ដើម្បីធានាថា ប្រជាពលរដ្ឋគ្រប់រូបរបស់ខ្លួនអាចប្រើសិទ្ធិមនុស្សគ្រប់យ៉ាងរបស់ខ្លួនបាន (សូមមើលផងដែរនូវមាត្រា៣ BPRL) ។ មាត្រា២ II ពាក់ព័ន្ធជាមួយមាត្រា១៤ III ចំណុច (ឃ) ប្រយោគទី៣ និងមាត្រា២៦ I ICCPR ចែងថា បុគ្គលគ្រប់រូបមាន សិទ្ធិទទួលបានការ**ការពារផ្លូវច្បាប់ស្មើៗគ្នា** ដោយគ្មានការរើសអើង ហើយរដ្ឋមានករណីយកិច្ចផ្ដល់ប្រសិទ្ធិភាពចំពោះសិទ្ធិនេះ ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត អ្នកក្រីក្រទទួលបានការការពារផ្លូវច្បាប់ដូចអ្នកមានដែរ ។ រដ្ឋត្រូវតែធានាថា ប្រជាជនទាំងនេះត្រូវបានតំណាងដោយមេធាវីនៅចំពោះមុខតុលាការ ។ ប្រសិនបើអ្នកក្រីក្រមិនអាចមានប្រាក់សំរាប់បង់ថ្លៃមេធាវី រដ្ឋត្រូវតែផ្ដល់មូលនិធិ ដើម្បីចេញថ្លៃសេវារបស់មេធាវី ។

សំនួរសិក្សាទី ១១

លោក ប៉ែន សុនសម័យ ដែលធ្វើជាមេធាវី ត្រូវបានតែងតាំងដោយអនុក្រឹត្យជាមន្ត្រីសាការី តែម្នាក់គត់នៅប្រទេសកម្ពុជា នៅឆ្នាំ ២០០១ ។ គណៈមេធាវី បានដេញគាត់ចេញពីគណៈមេធាវី ។

តើអ្នកគិតថា តើហេតុអ្វីបានជាគាត់ត្រូវគេដេញចេញ?

សារការី គឺជាអ្នកជំនាញផ្នែកច្បាប់ ដែលទទួលខុសត្រូវលើការធ្វើពង្រាង និងប្រថាប់ត្រាផ្លូវការលើឯកសារច្បាប់ទាំងអស់ ។ អាស្រ័យហេតុនេះ សារការីបំពេញមុ**ខងារសាធារណៈ** ។ ប៉ុន្តែ មាត្រា៥៣ នៃលក្ខន្តិកៈមេធាវីចែងថា វិជ្ជាជីវៈផ្លូវច្បាប់មិនត្រូវឱ្យស្របជាមួយការបំពេញមុខងារសាធារណៈឡើយ ។ លោក ប៉ែន សុនសម័យ ត្រូវបានបណ្តេញចេញពីគណៈមេធាវីដោយសំអាងហេតុនៃ មាត្រា៥៣ នៃលក្ខន្តិកៈមេធាវី ដើម្បីរារាំងមិនឱ្យមានទំនាស់ផលប្រយោជន៍របស់សាធារណជន ដែលនឹងអាចកើតឡើងបាននៅពេលអនាគត ម្យ៉ាងវិញទៀត ផលប្រយោជន៍ឯកជនរបស់កូនក្តី ។

សំនួរសិក្សាទី ១២

តើអតីតមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម លោក ខៀវ សំផន មានសិទ្ធិនឹងទទួលបានជំនួយផ្នែកច្បាប់ដែរឬទេ?

កុំឆ្លើយត្រឹម "មាន" ឬ "មិនមាន" ប៉ុន្តែ ចូរពន្យល់ទស្សនៈផ្នែកច្បាប់ និងបញ្ជាក់ពីមាត្រានៃ ICCPR ដែលពាក់ព័ន្ធ ។

តាមមាត្រា១៤ III (ឃ) ប្រយោគទី ៣ ICCPR ប្រទេសកម្ពុជា ត្រូវផ្តល់ឱ្យ លោក ខៀវ សំផន នូវជំនួយជាមេធាវីការពារក្តីព្រហ្មទណ្ឌមួយ ដោយឥតគិតថ្លៃ សំរាប់ការកាត់ក្តីនៅឯតុលាការក្នុងស្រុករបស់កម្ពុជា នៅក្រោមលក្ខខណ្ឌ **២:**

ក) នៅពេលដែល**ការជួយទ្រទ្រង់បែបនោះ មានលក្ខណៈចាំបាច់ចំពោះប្រយោជន៍នៃដំណើរការរបស់តុលាការ** និង (លើសពីនេះទៅទៀត)

ខ) នៅពេលដែលគាត់**មិនអាចលៃលកបង់ថ្លៃសេវាបែបនោះ ដោយថវិកាផ្ទាល់ខ្លួនរបស់គាត់បាន ។**

ដូច្នេះ នៅក្នុងករណីនេះ:

លក្ខខណ្ឌ ក) (ភាពចាំបាច់នៃការការពារធ្វើឡើងដោយមេធាវីម្នាក់) ហាក់ដូចជាត្រូវបានបំពេញ ព្រោះរឿងក្តីដែលស៊ាំញ៉ាំ និងមានការចោទប្រកាន់ខ្លាំងក្លាបែបនេះ គេមិនអាចសង្ឃឹមថា ជនជាប់ចោទណាមួយ ការពារខ្លួនដោយខ្លួនឯង ដោយពុំមានប្រឹក្សានោះទេ ។

ប៉ុន្តែ លក្ខខណ្ឌ ខ) (កង្វះខាតមធ្យោបាយថវិកា) ហាក់ដូចជាមិនច្បាស់លាស់សោះ ។ តើអ្វីទៅជាស្ថានភាពហិរញ្ញវត្ថុរបស់លោក ខៀវ សំផន? តើគាត់អាចមានលទ្ធភាព ជួលមេធាវីម្នាក់បានដែរឬទេ? (ប្រហែលតើគាត់អាចជា ម្ចាស់ភាគហ៊ុននៃក្រុមហ៊ុនលក់ត្បូងមួយនៅទីក្រុង ប៉ៃលិន ដែរឬទេ?)

សំនួរសិក្សាទី ១៣

នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ព្រះរាជអាជ្ញា នៅតែធ្វើការយ៉ាងជិតស្និតជាមួយនឹងចៅក្រមស៊ើបអង្កេតនៅក្នុងការប្រមូលភស្តុតាង និងរៀបចំរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ ។ ការលាយបញ្ចូលគ្នារវាងមុខងារព្រះរាជអាជ្ញា និងមុខងារតុលាការបែបនេះ បំពានលើច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ (ឆ្នាំ១៩៩៣) និង "គោលការណ៍ណែនាំរបស់ អ.ស.ប ស្តីពីតួនាទីរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា" (ឆ្នាំ១៩៩០) ផងដែរ ។

ក) ចូរលើកពីមាត្រាដែលត្រូវបានបំពានឱ្យបានច្បាស់លាស់!

មាត្រា៩៨ I និង II នៃច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ (១៩៩៣)

ប្រការ១០ នៃ "គោលការណ៍ណែនាំរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពី តួនាទីរបស់ព្រះរាជាអាជ្ញា" (ឆ្នាំ១៩៩០) និង

មាត្រា២ ប្រយោគទី ២ និង ៣ ក្រមព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល ។

ខ) តើហេតុអ្វីបានជាអ្នកគិតថា ស្ថាប័នព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវតែបំបែកចេញពីតុលាការ?

ព្រះរាជអាជ្ញា ត្រូវតែបំបែកចេញពីតុលាការជាដាច់ខាត ពីព្រោះព្រះរាជអាជ្ញា និងចៅក្រម ដើរតួនាទីជាមូលដ្ឋាន ផ្សេង១ពីគ្នា:

ព្រះរាជអាជ្ញាកសាងសំណុំរឿងប្រឆាំងនឹងជនជាប់ចោទ ហើយបង្ហាញសំណុំរឿងនោះដោយមានបំណងចង់ឱ្យមានការកាត់ទោស ។

ផ្ទុយទៅវិញ ចៅក្រមត្រូវ "រកការពិត" មិនថាការពិតនោះគាំទ្រព្រះរាជអាជ្ញា ឬក៏អត់ឡើយ ។ ចៅក្រមត្រូវតែកាត់សេចក្តីប្រកបដោយយុត្តិធមិ ដោយស្តាប់គូភាគីទាំងសងខាងដោយស្មារតីអព្យាក្រិត្យ ទាំងខាងព្រះរាជអាជ្ញា និងភាគីរបស់ចុងចោទ ។

ដើម្បីបញ្ជាក់ឱ្យបានច្បាស់នូវភាពខុសគ្នាជាមូលដ្ឋាននេះ នៅក្នុងប្រទេសប្រជាធិបតេយ្យសេរីភាគច្រើន ព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវបានចាត់ទុកថា ជាផ្នែកឯករាជ្យមួយនៃផ្នែកនីតិប្រតិបត្តិ ចំណែកឯចៅក្រមគឺជាសមាជិករបស់ផ្នែកតុលាការយ៉ាងច្បាស់លាស់ ។

គ) ដោយការអានច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ (LoCP ឆ្នាំ១៩៩៣) ចូររៀបរាប់ដោយសង្ខេបអំពីសកម្មភាពរបស់ព្រះរាជអាជ្ញាម្នាក់ក្នុងការយករឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌមួយ ទៅកាត់សេចក្តី!

ព្រះរាជអាជ្ញា ទទួលពាក្យបណ្តឹងពី
នគរបាល ជនរងគ្រោះ ទីភ្នាក់ងាររដ្ឋាភិបាល
ឬតុលាការ
មាត្រា៥៦ I និងមាត្រា៩ ច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ

ព្រះរាជអាជ្ញា ស៊ើបអង្កេតឧក្រិដ្ឋកម្ម មាត្រា៥៥ I ១ ច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឆ្នាំ១៩៩៣ ដោយ
- **ពិនិត្យភស្តុតាង**ដែលប្រមូលដោយនគរបាល មាត្រា៦៣ I ១ ច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ
- **សួរចម្លើយជនសង្ស័យ**នៅចំពោះមុខមេធាវី និង**សម្ភាសន៏សាក្សី** មាត្រា៦២ ច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ

សេចក្តីសំរេចចោទប្រកាន់ ឬមិនចោទប្រកាន់ (មាត្រា៦៣ ច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ)

បើកសវនាការដោយផ្ទាល់ចំពោះមុខតុលាការ
ក្នុងករណីបទល្មើសមជ្ឈិមជាក់ស្តែង ដែលមានទោស
ជាប់ពន្ធនាគារក្រោម១ ឆ្នាំ មាត្រា៦៧ និង៦១
ច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ

គ្មានវិធានការ
ពីព្រោះគ្មានភស្តុតាង
គ្រប់គ្រាន់

ក្នុងករណីផ្សេងទៀតទាំងអស់:
ព្រះរាជអាជ្ញា បញ្ជូនសុំណុំរឿង ជាមួយនឹងការចោទប្រកាន់ដំបូង ទៅចៅក្រមស៊ើបអង្កេត
មាត្រា៦១ ប្រយោគទី ៥ នៃច្បាប់នីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ
(ប្រសិនបើជនសង្ស័យត្រូវបានចាប់ខ្លួនៈ ត្រូវបញ្ជូនសុំណុំរឿងក្នុងរយៈពេល **៤៨ម៉ោង**នៃការចាប់ខ្លួន)

ព្រះរាជអាជ្ញា បញ្ចប់ការចោទប្រកាន់
(ក្នុងរយៈពេល ៣ថ្ងៃ ចាប់ពីថ្ងៃទទួលសុំណុំរឿង
ពីចៅក្រមស៊ើបអង្កេតវិញ)

ការជំនុំជំរះ

សំនួរសិក្សាទី ១៤

តើក្រឡាបញ្ជី មានភារកិច្ចអ្វីខ្លះ?

ក្រឡាបញ្ជី មានភារកិច្ច ដូចតទៅ:

១) ជួយដល់ចៅក្រម និងព្រះរាជអាជ្ញានៅក្នុងសវនាការ និងការស៊ើបអង្កេត
២) រក្សាសំណុំឯកសាររឿងក្តី និងសៀវភៅកំណត់ត្រាព្រហ្មទណ្ឌ
៣) ពិនិត្យមើលវត្តមាន និងអត្តសញ្ញាណរបស់គូភាគី និងសាក្សី
៤) អានប្រាប់ពីបទបញ្ជាតុលាការ
៥) រាយការណ៍ជូនចៅក្រមអំពីវត្តមាន ឬអវត្តមានរបស់គូភាគី ឬសាក្សី
៦) អានឱ្យឮៗនូវសេចក្តីថ្លែងការណ៍របស់សាក្សីអវត្តមាន និង
៧) ធ្វើកំណត់ហេតុនៃការជំនុំជំរះ មាត្រា១២៦ និង១២៧ ច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ (ពាក្យសំដីរបស់សាក្សី និងជនជាប់ចោទ បណ្តឹងដិតចិត្តចៅក្រម និងសំអាងហេតុនៃការទទួលយក ឬការបដិសេធន៍លើការជំទាស់) ។

សំនួរសិក្សាទី ១៥

តើចៅក្រមកម្ពុជា ត្រូវចងភ្ជាប់ដោយមាត្រានានានៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ដែរឬទេ?

ចាស់/បាទ ។ តុលាការកម្ពុជា ត្រូវបានចងភ្ជាប់ដោយមាត្រានានានៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ។

តុលាការកម្ពុជា ត្រូវតែគោរព និងអនុវត្តច្បាប់កម្ពុជា ។ **ច្បាប់គ្រឹះ**នៃប្រទេសកម្ពុជា គឺ**រដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា** ដែលមានរួមបញ្ចូលនូវមាត្រាទាំងឡាយ ដែលការពារសិទ្ធិមនុស្សរបស់បុគ្គលគ្រប់រូប ។

បន្ថែមពីនេះ កម្ពុជាបានចុះហត្ថលេខា និងផ្តល់សច្ចាប័នលើ **"កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ" (ICCPR)** ដែលជាអនុសញ្ញាមួយសំខាន់ជាងគេ ក្នុងចំណោមអនុសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សទាំងអស់ ។ ដោយសារតែ ប្រទេសកម្ពុជាបានផ្តល់សច្ចាប័នលើអនុសញ្ញានេះ អនុសញ្ញានេះក៏**មានប្រសិទ្ធិភាព និងមានឋានានុក្រមដូចគ្នា នឹងច្បាប់ធម្មតាដទៃទៀតរបស់ប្រទេសកម្ពុជាដែរ** ។ ដូច្នេះ យើងក៏អាចហៅអនុសញ្ញានេះបានថា "ច្បាប់កម្ពុជា ស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ" ផងដែរ ។ ដូច្នេះ តុលាការកម្ពុជា មិនត្រឹមតែគោរពរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃប្រទេសរបស់ខ្លួនប៉ុណ្ណោះទេ តែត្រូវគោរពកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយថែមទៀតផង ។ តុលាការត្រូវតែគោរព និងអនុវត្តកតិកាសញ្ញានេះ ឱ្យដូចគ្នានឹងការគោរព និងអនុវត្តច្បាប់កម្ពុជាដទៃទៀតដែរ ទោះបីជាមានឈ្មោះថាជា "អនុសញ្ញាអន្តរជាតិ" ដែលអាចបណ្តាលឱ្យ មានការភាន់ច្រឡំថា មិនមែនជាបទបញ្ញត្តិ របស់ប្រទេសកម្ពុជាក៏ដោយ ។

សំនួរសិក្សាទី ១៦

ទាំងរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា និងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ មានចែងមាត្រាជាច្រើនស្តីពី សិទ្ធិមនុស្សដូចៗគ្នា (ដូចជា សេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិ មាត្រា១៩ ICCPR និងមាត្រា៤១ CC) ។

ក) ហេតុអ្វីបានជា វានៅតែមានប្រយោជន៍សំរាប់ចៅក្រមកម្ពុជា ដែលត្រូវអនុវត្តមាត្រានៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ បន្ថែមលើមាត្រានៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា (ដូចជាករណីដែលទាក់ទងនឹងសេរីភាពក្នុងការបញ្ចេញមតិ)?

វានៅតែមានប្រយោជន៍សំរាប់តុលាការកម្ពុជានៅក្នុងការអនុវត្តន៍ជាបន្ថែមនូវ កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ដើម្បីបំពេញភាពខ្វះចន្លោះនៃច្បាប់ និងដើម្បីប្រើប្រាស់ជាឧបករណ៍សំរាប់ធ្វើការបកស្រាយ ។

កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ មានចែងអំពីសិទ្ធិមនុស្សជាច្រើន។ ភាគច្រើននៃសិទ្ធិទាំងនេះ គឺដូចគ្នាទៅនឹងសិទ្ធិទាំងឡាយដែលមានចែងនៅក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា ។ ប៉ុន្តែក្នុងករណីភាគច្រើន ការឱ្យនិយមន័យ វិសាលភាព និងលទ្ធភាពនៃការដាក់កំហិតណាមួយទៅលើសិទ្ធិទាំងនេះនៅក្នុងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ មានភាពលំអិតជាង ។

ដូច្នេះ តុលាការកម្ពុជា មិនត្រឹមតែយកកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយមកអនុវត្តៈ

- **ដើម្បីបំពេញនូវកង្វះខាតណាមួយនៃសិទ្ធិមនុស្សក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជាប៉ុណ្ណោះទេ**
- តែថែមទាំង **ប្រើជាឧបករណ៍ដើម្បីបកស្រាយពីសិទ្ធិមនុស្សដូចដែលមានចែងនៅក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញទៀតផង** ។ ចំនុចនេះ ត្រូវបានយកមកចែងយ៉ាងច្បាស់ នៅក្នុងមាត្រា ៣១ CC ផងដែរ។ បានគូសបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថាប្រព័ន្ធច្បាប់កម្ពុជា ត្រូវតែស្របគ្នាជាមួយនិយាមការច្បាប់អន្តរជាតិ ដូចដែលមានចែងក្នុងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយជាឧទាហរណ៍ស្រាប់ ។

  នេះមានន័យថា មាត្រាទាំងឡាយស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សដែលមានចែងក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញ ត្រូវតែមើលឃើញ និងបកស្រាយ ឱ្យស្របនឹងស្មារតីនៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ។ ឧទាហរណ៍ មាត្រា១៩ នៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ អាចពន្យល់យ៉ាងច្បាស់ពីអ្វីដែលហៅថា "សេរីភាពខាងការបញ្ចេញមតិ" ដែលមានន័យពិស្តារ និងពីអ្វីដែលជាទំហំពិតប្រាកដនៃសេរីភាពនេះ ។ ដូច្នេះ កង្វះខាតនៃការរៀបរាប់ឱ្យបានពិស្តារនៃសិទ្ធិ នេះនៅក្នុងមាត្រា ៤១ I នៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាមិនមែនជាឧបសគ្គទៀតទេ ។ ឧទាហរណ៍ សេរីភាពខាងការបញ្ចេញមតិ ក៏មានរួមបញ្ចូលផងដែរនូវសិទ្ធិទទួលបានព័ត៌មានដោយសេរី និងសិទ្ធិទទួលបានព័ត៌មានពីបរទេសដោយសេរី ហើយថែមទាំងគ្របដណ្តប់លើការផ្លាស់ប្តូរព័ត៌មានគ្នាតាមគ្រប់មធ្យោបាយទំនាក់ទំនងទាំងអស់ (អ៊ីនធឺណិត វិទ្យុ... ។ល។)

ខ) តើចៅក្រមកម្ពុជា អាចយកមាត្រា១៤ ICCPR មកធ្វើជាមូលដ្ឋាននៃនីតិវិធីក្នុងការធ្វើសេចក្តីសំរេច បានដែរឬទេ?

ចាស់/បាទ ធ្វើបាន ។ តុលាការកម្ពុជាត្រូវតែដំណើរការនីតិវិធី ឱ្យស្របតាមគោលការណ៍នៃការកាត់ក្តីដោយយុត្តិធម៌ ដូចដែលមានចែងជាពិសេសនៅក្នុងមាត្រា១៤ ICCPR ។

ដោយមាត្រា ៣៩, ៣៨ VIII និងមាត្រា ១២៨ CC មានភាពមិនច្បាស់លាស់ មិនបានចែងលំអិតពីសិទ្ធិរបស់ប្រជាពលរដ្ឋនៅក្នុងការកាត់ក្តីមួយប្រកបទៅដោយយុត្តិធម៌ ដូចបញ្ញត្តិនៅក្នុងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ជាពិសេសមាត្រា ១៤ ICCPR ដែលចែងអំពីចំណាត់ការរឿងក្តី និងការកាត់ក្តីប្រកបទៅដោយយុត្តិធម៌ ដែលមានសារៈសំខាន់សម្រាប់តុលាការកម្ពុជាយកមកបំពេញកង្វះចន្លោះ យកមកធ្វើការស្រាយបំភ្លឺ និងយកមកប្រើប្រាស់ជាឧបករណ៍ក្នុងការបកស្រាយ ។ បទបញ្ញត្តិនេះ ក៏អាចយកមកប្រើដើម្បីត្រួតពិនិត្យមើលថាតើបញ្ញត្តិនៅក្នុងច្បាប់កម្ពុជា ដូចជា ក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ ឬច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល មានភាពគ្រប់គ្រាន់ សំរាប់ការពារសិទ្ធិរបស់ចុងចម្លើយដែរឬទេ ។ ក្នុងពេលដែលក្រមនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី និងក្រមនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌថ្មី មិនទាន់បានអនុម័តនៅឡើយនោះ តុលាការត្រូវស្វែងរកគោលការណ៍នៅក្នុងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ដើម្បីធានាថាចំណាត់ការរបស់ខ្លួនបានបំពេញនូវបទដ្ឋានអន្តរជាតិ ដូចដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា៣១ នៃ រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា ។ ឧទាហរណ៍ នីតិវិធីស្តីពីសាលក្រមកំបាំងមុខ ត្រូវអនុវត្តនៅក្នុងស្មារតីដូចបានការពារសិទ្ធិរបស់ចុងចម្លើយដែលមានវត្តមានដែរ (មាត្រា ១៤ ICCPR) ។

(ឧទាហរណ៍ កិច្ចព្រមព្រៀងរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពី តុលាការកាត់ទោសខ្មែរក្រហម ក៏បានចែងយ៉ាងលំអិតផងដែរថា ក្នុងករណីដែលនីតិវិធីនៅក្នុងច្បាប់កម្ពុជាមានភាពចន្លោះប្រហោង ឬមានវិវាទជាមួយនឹងបទដ្ឋានអន្តរជាតិ នោះចៅក្រមជំនុំជំរះ អាចស្វែងរកគោលការណ៍នៅក្នុងបញ្ញត្តិ ដែលបានអនុម័តក្នុងកំរិតអន្តរជាតិ ។ នេះសបញ្ជាក់ឱ្យឃើញថា ភាគីទាំងពីរនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ បានគិតយ៉ាងច្បាស់ថាច្បាប់នីតិវិធីរបស់កម្ពុជាបច្ចុប្បន្ន អាចមានភាពមិនច្បាស់លាស់ ឬមិនបានបំពេញកំរិតស្តង់ដារអន្តរជាតិ ។

សំនួរសិក្សាទី ១៧

មាត្រា៣១ I CC ចែងយ៉ាងច្បាស់អំពី "សេចក្តីថ្លែងការណ៍ជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស" ទោះបីជាសេចក្តីថ្លែងការណ៍នេះ មិនមែនជាអនុសញ្ញាអន្តរជាតិដែលមានអានុភាពចាប់បង្ខំ ក៏ប៉ុន្តែវាជាសេចក្តីថ្លែងការណ៍ដែលមិនមានអានុភាពចាប់បង្ខំ ។

តើមានប្រយោជន៍អ្វីនៃការសំអាងទៅលើសេចក្តីថ្លែងការណ៍ជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ចំពោះការអនុវត្តន៍មាត្រាសិទ្ធិមនុស្សដែលធ្វើដោយចៅក្រមកម្ពុជានោះ?

តុលាការកម្ពុជា អាចអនុវត្ត "សេចក្តីថ្លែងការណ៍ជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស" ដូចជា**ឧបករណ៍មួយជំនួយនៅក្នុងការបកស្រាយ** ។

ទោះបីជា សេចក្តីថ្លែងការណ៍ជាសកលស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស គ្រាន់តែជាសេចក្តីថ្លែងការណ៍ ហើយមិនមែនជា "អនុសញ្ញា" ដែលមានអានុភាពចាប់បង្ខំក៏ដោយ ក៏សេចក្តីថ្លែងការណ៍នេះ ត្រូវបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់នៅក្នុងមាត្រា៣១ I CC ។ អាស្រ័យហេតុនេះ គោលការណ៍ណែនាំសំរាប់ធ្វើការបកស្រាយលើបណ្តាមាត្រាច្បាប់កម្ពុជាទាំងឡាយពីសិទ្ធិមនុស្ស ក៏អាចរកឃើញនៅក្នុងសេចក្តីថ្លែងការណ៍នេះដែរ ។ ឧទាហរណ៍ **មាត្រា ៣១ III CC**

ដែលចែងថា ការអនុវត្តន៍សិទ្ធិសេរីភាព ត្រូវតែស្របនឹងច្បាប់ អាចត្រូវបានបកស្រាយតាមមាត្រា២៩ **UDHR** ដែលចែងថា **សេរីភាព អាចត្រូវបានកំណត់ព្រំដែនដោយច្បាប់មួយ** (មិនមែនដោយបទបញ្ជានោះទេ) ។

សំនួរសិក្សាទី ១៨

តើចៅក្រមកម្ពុជាអាចធ្វើអ្វីបានខ្លះ នៅពេលដែលគាត់គិតថា ច្បាប់ដែលកំពុងតែអនុវត្តនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា មិនស្របនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញ (= មិនស្របនឹងមាត្រាសិទ្ធិមនុស្សដែលមានចែងនៅក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញនៃព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា)?

ឧទាហរណ៍:

ករណីដែលមាត្រានៃច្បាប់អាពាហ៍ពិពាហ៍ និងគ្រួសារ បានបំពានលើមាត្រា៣១ III CC ដែលចែងអំពីសិទ្ធិស្មើភាពគ្នារវាងស្ត្រី និងបុរស ។

តុលាការកម្ពុជា **អាចអនុវត្តបានតែច្បាប់ដែលស្របនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញ** តែប៉ុណ្ណោះ!

ក្នុងករណីដែលតុលាការ បានអនុវត្តច្បាប់កម្ពុជាណាមួយ ដែលមិនស្របជាមួយនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា នោះតុលាការ មានករណីយកិច្ចត្រូវតែបញ្ឈប់នីតិវិធីរបស់ខ្លួន ហើយបញ្ជូនច្បាប់នេះ**ទៅក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ តាមរយៈតុលាការកំពូល** ដើម្បីធ្វើការត្រួតពិនិត្យ (មាត្រា១៩ នៃច្បាប់ស្តីពីការរៀបចំ និងការប្រព្រឹត្តទៅនៃក្រុមប្រឹក្សាធម្មនុញ្ញ) ។ ប្រសិនបើ ច្បាប់ណាមួយ រំលោភសិទ្ធិមនុស្សដូចដែលមានចែងក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា ច្បាប់នោះ មានលក្ខណៈអធម្មនុញ្ញភាព ដែលតុលាការមិនអាចយកមកអនុវត្តបានឡើយ ។

សំនួរសិក្សាទី ១៩

ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិមនុស្ស អាចត្រូវបានដាក់កំហិតដោយច្បាប់មួយ (មាត្រា២៩ II UDHR) ។

តើចៅក្រមកម្ពុជា ត្រូវសំរេចយ៉ាងដូចម្តេច នៅពេលដែលអាជ្ញាធរបានកំណត់ចេញនូវការដាក់កំហិតមួយលើការប្រើប្រាស់សិទ្ធិមនុស្ស ប៉ុន្តែពុំមានច្បាប់ណាមួយអនុញ្ញាតឱ្យមានការដាក់ កំហិត នេះឡើយ?

ឧទាហរណ៍:

ក្រសួងព័ត៌មាន ហាមមិនឱ្យប៉ុស្តិ៍វិទ្យុធ្វើការផ្សព្វផ្សាយពីកម្មវិធីនៃវិទ្យុបរទេស ប៉ុន្តែច្បាប់ស្តីពីប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយ មិនទាន់មាននៅឡើយទេ ទោះបីជា រដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាទាមទារឱ្យបង្កើតច្បាប់នេះក៏ដោយ (មាត្រា៤១ II CC) ។

តុលាការកម្ពុជា **មិនអាចអនុម័តការដាក់កំហិតលើសិទ្ធិមនុស្សណាមួយ ដោយពុំមានការអនុវត្តន៍ឱ្យមានការដាក់កំហិតបែបនោះដោយច្បាប់ឡើយ** ។

ប្រសិនបើ ការដាក់កំហិតលើសិទ្ធិមនុស្ស មិនបានផ្អែកលើច្បាប់កម្ពុជាទេ តុលាការត្រូវតែហ៊ានសំរេចថា ការដាក់កំហិតបែបនេះ មិនមានប្រសិទ្ធិភាព ព្រមទាំងផ្ទុយនឹងរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជាទៀតផង ។ ឧទាហរណ៍ ដរាបណាច្បាប់មួយស្តីពីប្រព័ន្ធឃោសនា ដែលរដ្ឋធម្មនុញ្ញតម្រូវឱ្យមាន ប៉ុន្តែមិនទាន់មាននៅឡើយ ដូច្នេះគ្មានការដាក់កំហិតណាមួយលើប្រព័ន្ធឃោសនា អាចត្រូវបានកំណត់ដោយអាជ្ញាធរនោះទេ ។ តុលាការ ត្រូវតែសំរេចសេចក្តីថា ការដាក់កំហិតបែបនេះ គឺផ្ទុយទៅនឹងច្បាប់ ពីព្រោះការហាមឃាត់នេះ បានរំលោភលើច្បាប់គ្រឹះ (= រដ្ឋធម្មនុញ្ញ

កម្ពុជា) ។ ការដាក់កំហិតណាមួយលើប្រព័ន្ធឃោសនា អាចធ្វើទៅបាន តែដោយផ្អែកទៅលើច្បាប់សារព័ត៌មាន ឬក្រមព្រហ្មទណ្ឌប៉ុណ្ណោះ ។

សំនួរសិក្សាទី ២០

*យោងតាមកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ ការដាក់កំហិតលើសិទ្ធិមនុស្ស អាចកំណត់ឡើង នៅក្នុងករណី "ចាំបាច់" តែប៉ុណ្ណោះ ។ មានន័យថា ការដាក់កំហិតទាំងឡាយ ជាការដាក់កំហិតស្របច្បាប់ នៅពេលដែលគ្មានវិធានការណាដែលស្រាលជាងការដាក់កំហិតនេះទៀតទេ (**"គោលការណ៍នៃភាពសមាមាត្រ"**) ។*

តើតុលាការកម្ពុជាអាចកំណត់បានដែរឬទេថា សេចក្តីសំរេចរដ្ឋបាលមួយមិនស្របច្បាប់ ដោយសារអាជ្ញាធរ មិនបានជ្រើសរើសវិធានការដែលស្រាលបំផុតដែលអាចធ្វើទៅបាន ចេញពីបណ្តាវិធានការនានា ដែលចែងដោយច្បាប់ ?

ឧទាហរណ៍:

អាជ្ញាធរ ហាមឃាត់ទាំងស្រុងចំពោះបាតុកម្មមួយ ដើម្បីរក្សាសណ្តាប់ធ្នាប់ចរាចរនៅលើដងផ្លូវ ទោះបីជាគេអាចពង្វាងផ្លូវចរាចរជាបណ្តោះអាសន្ន ហើយអាចអនុញ្ញាតឱ្យធ្វើបាតុកម្មក្រោមលក្ខខណ្ឌដែលថាបាតុកម្មនោះត្រូវធ្វើនៅក្នុងរយៈពេលមួយ និងនៅលើផ្លូវមួយជាកំណត់ ក៏ដោយ ។

តុលាការកម្ពុជា **អាចអនុម័ត ឬបញ្ញត្តិ បានតែការដាក់កំហិតលើសិទ្ធិមនុស្ស ដែលមានលក្ខណៈចាំបាច់ (សមាមាត្រ) តែប៉ុណ្ណោះ ។**

គ្រប់មាត្រាសិទ្ធិមនុស្ស នៃកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពី សិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ តែងតែបញ្ជាក់ថា ការដាក់កំហិតលើសិទ្ធិមនុស្ស មានលក្ខណៈត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ លុះត្រាតែការហាមឃាត់នោះ "ចាំបាច់ខានមិនបាន" ដើម្បីការពារសិទ្ធិមនុស្សមួយផ្សេងទៀត ។ ដូច្នេះ តុលាការកម្ពុជា អាចមិនយល់ព្រមចំពោះការដាក់កំហិតណាដែលធ្វើឡើង ដោយអាជ្ញាធរដោយរំលោភទៅលើគោលការណ៍នៃភាពសមាមាត្រនោះឡើយ ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ តុលាការកម្ពុជា ត្រូវតែគោរព "គោលការណ៍នៃភាពសមាមាត្រ" នេះ នៅពេលដែលខ្លួនសំរេចធ្វើការដាក់ទណ្ឌកម្មដោយផ្ទាល់ ។

ឧទាហរណ៍ តុលាការកម្ពុជាមួយ មិនអាចចាត់ទុកការហាមឃាត់ដោយផ្អែករដ្ឋបាលមួយលើការធ្វើបាតុកម្មថា ជាការត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ទេ ដរាបណានៅមានវិធានការស្រាលជាងការហាមឃាត់ទាំងស្រុង ដើម្បីទប់ទល់នឹងការបង្កគ្រោះថ្នាក់ដែលកើតចេញពីបាតុកម្មសាធារណៈនេះ ។ តុលាការកម្ពុជា ក៏ត្រូវតែពិនិត្យមើលពីភាពចាំបាច់នៃការហាមឃាត់ ឧទាហរណ៍ តុលាការផ្ទាល់ អនុវត្តតាមមាត្រា១០ V នៃច្បាប់សារព័ត៌មាន ហើយតុលាការត្រូវជ្រើសរើសការដាក់ទណ្ឌកម្មដ៏សមស្របមួយ ។ ឧទាហរណ៍ តុលាការត្រូវតែធ្វើឱ្យប្រាកដថា ទោសពិន័យក្នុងរឿងបរិហាកេរ្តិ៍មិនធ្ងន់ធ្ងរពេកទេ ចំពោះក្រុមហ៊ុនសារព័ត៌មានមួយដែលត្រូវបិទទ្វារទាំងស្រុងនោះ ។ ចំពោះករណីនេះ វាមិនមែនជាការដាក់កំហិតមួយដែលសមស្រម និងចាំបាច់ មកលើសេរីភាពខាងការបញ្ចេញមតិ នោះទេ ។

សំនួរសិក្សាទី ២១

វិវាទការងារ:

កម្មករម្នាក់ ត្រូវបានបណ្តេញចេញដោយនិយោជក ពីព្រោះគាត់ត្រូវបានគេចោទថា មកធ្វើការយឺតជាប្រចាំ ហើយបានយកប្រាក់ពីក្រុមហ៊ុនទៀតផង ។

កម្មកររូបនោះ បដិសេធការចោទប្រកាន់នេះ ដោយគាត់បានជួលមេធាវីម្នាក់ និងធ្វើបណ្តឹងទៅតុលាការ ដើម្បីទាមទារឱ្យគេជួលមកបំរើការងារឡើងវិញ ឬសំណងជំងឺចិត្ត ។

ក) និយោជក ក៏ជួលមេធាវីម្នាក់ដែរ ដែលជាអ្នករៀបចំបណ្តឹងតវ៉ាមួយ និងដាក់ពាក្យសុំថតចំលងឯកសារនៃបណ្តឹងទាមទាររបស់កម្មករនិយោជិក នៅពេលជាមួយគ្នានោះផងដែរ ។

ចៅក្រម ពុំផ្តល់ឯកសារថតចំលងនោះដល់មេធាវីរបស់និយោជកឡើយ ដោយនិយាយថា មេធាវីគ្មានសិទ្ធិត្រួតពិនិត្យលើឯកសារ ពីព្រោះនេះគឺជាកិច្ចការផ្ទៃក្នុង ។

តើសំដីរបស់ចៅក្រម ត្រូវ ឬខុស? ចូរកុំគ្រាន់តែឆ្លើយ "ត្រូវ" ឬ "ខុស" ប៉ុន្តែសូមផ្តល់ការពន្យល់អំពីគំនិតរបស់អ្នកផង!

សំដីរបស់ចៅក្រម គឺខុស ។

ចៅក្រម ត្រូវផ្តល់ឱ្យមេធាវីរបស់និយោជកនូវសិទ្ធិ ដើម្បីពិនិត្យមើលសំណុំឯកសារតុលាការ ពីព្រោះឯកសារទាំងនេះមិនមែនជា "កិច្ចការផ្ទៃក្នុង" ទេ ។

មេធាវី គឺជាតំណាងស្របច្បាប់របស់ភាគី អាស្រ័យហេតុនេះ គេមិនត្រឹមតែមានសិទ្ធិ (មាត្រា១៤ ចំណុចទី ៣ (ខ) ICCPR មាត្រា៧ ចំណុចទី ១ និងមាត្រា១៧ II នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល និងមាត្រា២១ នៃគោលការណ៍ជាមូលដ្ឋានស្តីពីតួនាទីរបស់មេធាវី - BPRL) ប៉ុណ្ណោះទេ ក៏ប៉ុន្តែថែមទាំង មានកាតព្វកិច្ចតាមកិច្ចសន្យា ដើម្បីការពារយ៉ាងពេញលេញនូវផលប្រយោជន៍នៃកូនក្តីរបស់គេ ។ មេធាវី ថែមទាំងអាចចាត់ទុកថា រំលោភលើករណីយកិច្ចនៃកិច្ចសន្យារបស់ខ្លួនទៀតផង ប្រសិនបើ គាត់មិនបានពិនិត្យសំណុំឯកសារទេនោះ ។

មេធាវីអាចរៀបចំសំណុំរឿងបានត្រឹមត្រូវ និងការពារផលប្រយោជន៍នៃកូនក្តីរបស់ខ្លួនបាន លុះត្រាតែគេមានព័ត៌មានគ្រប់គ្រាន់ ។ ដូច្នេះ មេធាវីក៏មានសិទ្ធិថតចម្លងសំណុំរឿងទាំងនេះដោយគិតលើថ្លៃចំណាយនៃកូនក្តីរបស់ខ្លួនផងដែរ ។ ចំពោះហេតុផលនេះ តុលាការនីមួយៗគួរតែមានម៉ាស៊ីនថតចម្លងមួយគ្រឿងសំរាប់មេធាវី ចំលងឯកសារឬ - ប្រសិនបើគ្មានម៉ាស៊ីនទេនោះ - អនុញ្ញាតឱ្យមេធាវីយកសំណុំរឿងទៅការិយាល័យរបស់គេ ដើម្បីធ្វើការថតចម្លងនៅទីនោះ ។ ពេលវេលាទ្បេងទាត់សំរាប់ការយកសំណុំរឿងមកឱ្យវិញ ត្រូវមានចំនួន បីថ្ងៃ ។

គេអាចប្រើប្រាស់សិទ្ធិ ដើម្បីពិនិត្យសំណុំរឿងក្នុងកំឡុងនីតិវិធីទាំងមូល មិនត្រឹមតែក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លីមុនសវនាការប៉ុណ្ណោះទេ ។ ក្នុងកំឡុងពេលសវនាការ អាចមានសំណុំរឿងថ្មីបន្ថែមទៀត ដូចជាសក្ខីភាពរបស់សាក្សី ឬរបាយការណ៍ដែលដាក់ជូនដោយអ្នកជំនាញ ។ មេធាវីត្រូវស្វែងរកព័ត៌មានថ្មីៗសំរាប់ខ្លួនគេ ហើយត្រូវតែពិនិត្យជាបន្តលើសំណុំរឿង ដើម្បីតំណាងកូនក្តីរបស់ខ្លួនឱ្យបានល្អ ។

សិទ្ធិ ដើម្បីពិនិត្យសំណុំរឿងគ្របដណ្តប់លើឯកសារទាំងអស់នៅក្នុងសំណុំរឿង ។ តុលាការមិនមានសិទ្ធិដើម្បីបដិសេធឯកសារមួយចំនួន ហើយដាក់កំហិតសិទ្ធិដើម្បីពិនិត្យសំណុំរឿងរបស់មេធាវីឡើយ ។

តតិយជនដែលគូភាគីមិនបានតែងតាំងជាអ្នកតំណាងផ្លូវការ មិនមានសិទ្ធិត្រួតពិនិត្យសំណុំរឿងទេ ។

ខ) និយោជិក បង្ហាញពីមិត្តរួមការងារដែលជាអ្នកដែលអាចបញ្ជាក់ថា និយោជិករូបនោះមិនបានមកធ្វើការយឺត និងមិនបានយកលុយពីក្រុមហ៊ុនឡើយ ។

ចៅក្រមកោះហៅសាក្សីមួយចំនួន មកសម្ភាសន៍ពួកគេនៅក្នុងបន្ទប់របស់គាត់ និងសរសេររបាយការណ៍អំពីពាក្យសំដីរបស់សាក្សីទាំងនោះ ។

តើសកម្មភាពរបស់ចៅក្រមធ្វើបែបនេះ ត្រឹមត្រូវដែរឬទេ? ចូរកុំគ្រាន់តែឆ្លើយ "ត្រូវ" ឬ "ខុស" ប៉ុន្តែសូមផ្តល់ការពន្យល់អំពីគំនិតរបស់អ្នកផង!

ទង្វើរបស់ចៅក្រម មិនត្រឹមត្រូវទេ ។

ការមិនរាប់បញ្ចូលគូភាគី និងសាធារណជន ខណៈដែលកំពុងធ្វើសវនាការនូវសក្ខីភាពរបស់សាក្សី គឺជាការរំលោភលើគោលការណ៍នៃ "ការជំនុំជំរះដោយយុត្តិធម៌" មាត្រា១៤ ចំណុចទី ៣ (ង) និង (យ) ICCPR ហើយសំរាប់ករណីព្រហ្មទណ្ឌ: មាត្រា២៤ ចំណុចទី ១ ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល) ។ វាគឺជាលក្ខខណ្ឌកំណត់ជាមុនមួយសំរាប់ការលើកឡើងនូវភស្តុតាងដែលថា គេគួរតែផ្តល់ឱ្យគូភាគី នូវលទ្ធភាព ដើម្បីបង្ហាញមុខក្នុងកំឡុងពេលជំនុំជំរះ ។ សិទ្ធិដើម្បីពិនិត្យមើលសាក្សីធ្វើឱ្យភាគីទាំងពីរមានលទ្ធភាព ពិនិត្យដោយខ្លួនគេនូវភាពអាចទុកចិត្តបាន និងភាពគួរជឿបានរបស់សាក្សី ។ ពួកគេអាចសង្កេត និងវិនិច្ឆ័យនូវកាយវិការ និងទំនាក់ទំនងមិនមែនពាក្យសម្តីរបស់សាក្សីបានតែនៅពេលដែលគេឃើញមនុស្សដោយផ្ទាល់ប៉ុណ្ណោះ ។ មេធាវីទាំងពីរ (ឬនៅក្នុងករណីព្រហ្មទណ្ឌ: ផ្នែកដោះបន្ទុក និងផ្នែកដាក់បន្ទុក) ត្រូវតែបានទទួលសេចក្តីជូនដំណឹងគ្រប់គ្រាន់ជាមុនអំពីការពិនិត្យលើសាក្សី ដើម្បីរៀបចំសំនួររបស់ខ្លួនឱ្យបានល្អ ។

ការធ្វើសម្ភាសន៍ជាមួយសាក្សីអាចធ្វើទៅបាន ដោយគ្មានវត្តមានរបស់អ្នកតំណាងរបស់គូភាគីទាំងពីរបានតែនៅពេលណាដែលមានការយល់ព្រមប៉ុណ្ណោះ និង**នៅក្នុងករណីលើកលែង** ឧទាហរណ៍ សាក្សីរស់នៅឯបរទេស ហើយអាចពិនិត្យបានដោយចៅក្រមរងតែម្នាក់ប៉ុណ្ណោះ ។

សំនួរសិក្សាទី ២២

ករណី:

មន្ត្រីជាន់ខ្ពស់ម្នាក់ ត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទមនុស្សឃាដ ។ សាក្សីរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា មិនចង់ប្រាប់ពីអត្តសញ្ញាណរបស់គាត់ទេ ពីព្រោះគាត់ព្រួយបារម្ភពីសុវត្ថិភាពផ្ទាល់ខ្លួនរបស់គាត់ ។ យ៉ាងណាមិញ ព្រះរាជអាជ្ញាសុំទៅតុលាការសុំឱ្យបង្ហាញចំលើយអនាមិករបស់សាក្សី ។

ឧបមាថាអ្នកជាចៅក្រម ហើយត្រូវតែធ្វើសេចក្តីសំរេចចិត្តលើការពាក្យសុំរបស់ព្រះរាជាអាជ្ញា ។ តើអ្នកធ្វើការសំរេចយ៉ាងដូចម្តេច? ចូរផ្តល់ហេតុផលចំពោះការសំរេចរបស់អ្នក និងបញ្ជាក់ពីមាត្រានានាដែលពាក់ព័ន្ធ ។

ជាទូទៅ ការប្រើប្រាស់សក្ខីភាពបានមកពីសាក្សីអនាមិក រំលោភសិទ្ធិរបស់គូភាគី ក្នុងការពិនិត្យបុគ្គលិកលក្ខណៈរបស់សាក្សី មាត្រា១៤ ចំណុចទី៣ (ង) ICCPR ។ ការប្រើប្រាស់សក្ខីភាពអនាមិកធ្វើឱ្យការជំនុំជំរះទាំងមូលមិនមានភាពយុត្តិធម៌ ។ ដូច្នេះ គេត្រូវតែមានការកំណត់តឹងរឹងលើការប្រើប្រាស់សក្ខីភាពអនាមិក ។

នៅក្នុងករណីខាងលើ ការភ័យខ្លាចបែបអត្តនោម័តនៃសាក្សីនៃការសងសឹកក្រៅច្បាប់តែម្យ៉ាងដោយគ្មានការចង្អុលណាមួយថា គេ ឬសាច់ញាតិរបស់គេពិតជានឹងមានគ្រោះថ្នាក់នៅពេលអនាគតនោះ មិនអាចដកហូតនូវសិទ្ធិរបស់គូភាគី ដើម្បីបង្ហាញមុខក្នុងកំឡុងពេលពិនិត្យលើសាក្សី និងដើម្បីស្គាល់អត្តសញ្ញាណរបស់សាក្សីបានឡើយ ។ សាក្សីត្រូវតែបង្ហាញថា ការភ័យខ្លាចរបស់ខ្លួន គឺសមហេតុផល ឧទាហរណ៍ គេអាចផ្តល់នូវខ្សែអាត់សម្លេងទូរស័ព្ទ ដែលក្នុងនោះជនជាប់ចោទបានគំរាមកំហែង ដើម្បីសម្លាប់គេជាដើម ។

នៅក្នុងករណីរបស់យើង ចៅក្រមត្រូវតែបដិសេធនូវការអនុវត្តន៍របស់ព្រះរាជអាជ្ញា ។

សំនួរសិក្សាទី ២៣

ហេតុអ្វី សវនាការត្រូវធ្វើជាសាធារណៈ?
ចូរពន្យល់ពីចំលើយរបស់អ្នក និងបញ្ជាក់ពីមាត្រានានាដែលពាក់ព័ន្ធ ។

សវនាការត្រូវតែរៀបចំឡើងជាសាធារណៈ រាប់បញ្ចូលទាំងសារព័ត៌មាន ដើម្បីចាត់ទុកថាជាការជំនុំជំរះដោយយុត្តិធម៌ មាត្រា១០ និង ១១ ចំណុចទី ១ UDHR មាត្រា១៤ ចំណុចទី ១ ប្រយោគទី ២ ICCPR មាត្រា១២៨ នៃច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ (១៩៩៣) ។

សរុបមមក សវនាការជាសធារណៈត្រូវធានា

- ការត្រួតពិនិត្យជាសាធារណៈ
- ការការពារពីភាពអត្តនោម័តរបស់តុលាការ
- ព័ត៌មានដល់សាធារណជនអំពីរបៀបធ្វើសេចក្តីសំរេច
- ការការពារនូវទំនុកចិត្តរបស់សាធារណជនលើប្រព័ន្ធយុត្តិធម៌

គេមិនអាចចាត់ទុកសវនាការមួយថាមានលក្ខណៈសាធារណៈបានទេ ប្រសិនបើ មានតែប្រភេទមនុស្សជាក់លាក់ណាមួយត្រូវបានអនុញ្ញាតឱ្យចូលរួមក្នុងសវនាការនោះ ។

សំនួរសិក្សាទី ២៤

តើមានករណីលើកលែងទៅគោលការណ៍នៃសវនាការជាសាធារណៈនេះដែរឬទេ?
បើសិនជាមាន តើមានអ្វីខ្លះ?

លទ្ធភាពបានចូលស្តាប់សវនាការរបស់សាធារណជន អាចត្រូវបានដាក់កំហិតនៅក្នុងកាលៈទេសៈដែលត្រូវបានកំណត់មួយចំនួនតូច ។

មាត្រា១៤ ចំណុចទី ១ ប្រយោគទី ៣ ICCPR កំណត់និយមន័យនៃករណីលើកលែង ដូចខាងក្រោមនេះ សំរាប់សវនាការជាសាធារណៈមួយៈ

- "ផ្នែកសីលធម៌" (ឧ. ករណីដែលពាក់ព័ន្ធនឹងបទល្មើសផ្លូវភេទ)
- "សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ" (ឧ. ដើម្បីរក្សាសណ្តាប់ធ្នាប់នៅក្នុងតុលាការ)
- "សន្តិសុខជាតិ" (ឧ. ករណីដែលពាក់ព័ន្ធនឹងកិច្ចការសម្ងាត់ផ្នែកយោធា ដែលការពារដល់ប្រទេសជាតិ ឬ បូរណភាពទឹកដីរបស់ប្រទេសពីការគំរាមកំហែងផ្នែកយោធា ឬការញុះញង់ដើម្បីផ្តួលរំលំរដ្ឋាភិបាល)

- "ផលប្រយោជន៍នៃជីវិតឯកជនរបស់គូភាគី" (ឧ. ការលែងលះគ្នា បទល្មើសប្តឹងទៅលើអនីតិជន)
- "កាលៈទេសៈដែលភាពសាធារណៈ អាចធ្វើឱ្យប៉ះពាល់ដល់ផលប្រយោជន៍យុត្តិធម៌" (ឧ. សាធារណជនមានជំនឿលើពិរុទ្ធភាពនៃជនណាម្នាក់ ហើយសារព័ត៌មាន ព្យាយាមជះឥទ្ធិពលទៅលើចៅក្រម ដោយការសរសេរអត្ថបទបរិហារកេរ្តិ៍)

មាត្រា១២៩ នៃច្បាប់ស្តីពីនីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ (ឆ្នាំ១៩៩៣) ចែងអំពី "សណ្តាប់ធ្នាប់សាធារណៈ" និង "ប្រពៃណីល្អ" ។ "ប្រពៃណីល្អ" គឺជាពាក្យមួយដែលមិនច្បាស់លាស់ ហើយត្រូវតែធ្វើការបកស្រាយឱ្យបានច្បាស់ ដោយឆ្លុះបញ្ចាំងជាមួយនឹងមាត្រា១៤ ចំណុចទី ១ ICCPR ។

សំនួរសិក្សាទី ២៥

បើក "សៀវភៅស្តីពីតុលាការយុត្តិធម៌" តាមរយៈគេហទំព័ររបស់ "អង្គការលើកលែងទោសអន្តរជាតិ" = www.amnesty.org/alibi/intcam/fairtrial/indxftm_b.htm និងមើលជំពូកទី ១៧.១ នៃ "សៀវភៅស្តីពីតុលាការយុត្តិធម៌" ។

តើមាត្រាណាមួយនៃរដ្ឋធម្មនុញ្ញកម្ពុជា ដែលមានលក្ខណៈប្រហាក់ប្រហែលនឹងបណ្តាមាត្រាដែលចែងនៅក្នុងជំពូកទី ១៧.១ នៃ "សៀវភៅស្តីពីតុលាការយុត្តិធម៌"?

មាត្រា៣៨ V CC ចែងថាៈ "ការទទួលសារភាព ដែលកើតឡើងពីការបង្ខិតបង្ខំតាមផ្លូវកាយក្តី តាមផ្លូវចិត្តក្តី មិនត្រូវទុកជាភស្តុតាងនៃពិរុទ្ធភាពទេ" ។

សំនួរសិក្សាទី ២៦

តើចៅក្រមត្រូវធ្វើអ្វីខ្លះ ប្រសិនបើ មានតែភស្តុតាងចោទប្រកាន់មួយគត់បង្ហាញជូនចៅក្រមនោះ គឺជាសំដីសារភាពរបស់ជនជាប់ចោទដែលបានមកពីការវាយដំ និងធ្វើទារុណកម្ម?

សូមផ្តល់ហេតុផលនៃចំលើយរបស់អ្នក និងដកស្រង់មាត្រាច្បាប់នានាដែលពាក់ព័ន្ធ!

ប្រសិនបើ ចៅក្រម **មិនអាចទទួលបាននូវភស្តុតាងណាមួយទេ** គាត់ត្រូវតែសំរេចធ្វើការលើកលែងការចោទប្រកាន់ចំពោះជនជាប់ចោទ ។ ការស្វែងរកភស្តុតាង គឺជាបន្ទុករបស់**ព្រះរាជអាជ្ញា** (មាត្រា៣៨ VI CC និងមាត្រា១៤ II ICCPR) ហើយ**ចំលើយសារភាពដែលបានពីការធ្វើទារុណកម្ម មិនអាចយកមកធ្វើជាភស្តុតាងបានឡើយ** (មាត្រា ២៤ III ២ នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល និងមាត្រា៣៨ CC) ។

សំនួរសិក្សាទី ២៧

តើសិទ្ធិនៅក្នុងការទទួលបានសាលក្រមដែលមានបញ្ជាក់ពីមូលហេតុ មានមូលដ្ឋានលើសិទ្ធិសំខាន់ៗ អ្វីខ្លះរបស់ចុងចោទ?

ចូរលើកយកផ្នែកដែលពាក់ព័ន្ធ ដែលមានចែងនៅក្នុងមាត្រា ១៤ ICCPR ។

សិទ្ធិក្នុងការដឹងអំពីហេតុផលរបស់សាលក្រមមួយ កើតចេញមកពីសិទ្ធិក្នុងការធ្វើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ចំពោះសាលក្រម ។ សិទ្ធិនេះ មានចែងនៅក្នុងមាត្រា១៤ V ICCPR ។

សំនួរសិក្សាទី ២៨

តើហេតុអ្វីបានជា ចុងចោទត្រូវការដឹងពីមូលហេតុនៅក្នុងសាលក្រម?

ប្រសិនបើចុងចោទ មិនដឹងអំពីហេតុផលរបស់សាលក្រមទេនោះ គេមិនអាចប្រើប្រាស់សិទ្ធិរបស់ខ្លួនប្រកបដោយប្រសិទ្ធិភាព ដើម្បីប្តឹងឧទ្ធរណ៍ចំពោះសាលក្រមនោះបានឡើយ ។ ប្រសិនបើ គាត់មិនដឹងថាតើសាលក្រមនោះ ផ្អែកលើការវាយតម្លៃលើអង្គហេតុ និងទស្សនៈផ្លូវច្បាប់ ដូចម្តេចទេនោះ គេមិនអាចយល់បានថាថាតើអង្គហេតុត្រូវបានគេមិនអើពើ ឬតើមានកំហុសផ្លូវច្បាប់ ឬក៏អត់ឡើយ? ដូច្នេះ គាត់មិនអាចធ្វើការទិតៀនសាលក្រមនោះប្រកបដោយប្រសិទ្ធិភាព និងចង្អុលបង្ហាញពីកំហុសបែបនោះនៅក្នុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍បានឡើយ ។

សំនួរសិក្សាទី ២៩

តើហេតុអ្វីបានជា វាមានសារៈសំខាន់ចំពោះការដែលព្រះរាជអាជ្ញា ជូនដំណឹងដល់ចុងចោទជាមុនមុនពេលសវនាការ អំពីសាក្សីដែលនឹងត្រូវកោះហៅដោយព្រះរាជាអាជ្ញាឱ្យមកចូលរួមសវនាការ?

ប្រសិនបើចុងចោទ មិនត្រូវបានផ្តល់ព័ត៌មានទាន់ពេលអំពីសាក្សី ដែលត្រូវធ្វើជាកសិណប្រឆាំងលើរូបគេនោះ គេមិនមានឱកាសប្រកបដោយយុត្តិធម៌ ដើម្បីរៀបចំខ្លួនសំរាប់ការពិនិត្យសាក្សីនេះ ក្នុងពេលជំនុំជំរះ ឬដើម្បីប្រមូលព័ត៌មានដែលអាចធ្វើឱ្យភាពគួរជឿបានរបស់សាក្សីចុះខ្សោយឡើយ ។ ប្រការនេះរំលោភលើសិទ្ធិដែលមាត្រា១៤ ចំណុច (ខ) និង (ង) ICCPR បានផ្តល់ឱ្យចុងចោទ (ពេលវេលា និងឱកាសគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីរៀបចំការការពារខ្លួន និង សិទ្ធិដើម្បីសាកសួរសាក្សីខាងការចោទ និងតែងតាំងសាក្សីការពារ) ។

សំនួរសិក្សាទី ៣០

ចៅក្រមម្នាក់ អាចបញ្ជាឱ្យឃុំខ្លួនជនជាប់ចោទបណ្តោះអាសន្នបាន ។
តើហេតុផលតែពីរដែលចៅក្រមសំអាងសំរាប់ការឃុំខ្លួននេះគឺអ្វី?
សូមរៀបរាប់ពីហេតុផលទាំងពីរនោះ និងដកស្រង់នូវមាត្រាដែលពាក់ព័ន្ធ!

ជនសង្ស័យ អាចត្រូវចាប់ខ្លួន និងឃុំខ្លួន នៅក្នុងពន្ធនាគារបាន តែត្រូវស្ថិតនៅក្រោមលក្ខខណ្ឌមួយចំនួនតូចដូចខាងក្រោម (**មាត្រា១៤ នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល**):

- ប្រថុយនឹងការគេចខ្លួន
- មិនបង្ហាញខ្លួនតាមការកោះហៅ

} ការសន្មត់ទុកជាមុនថាមានគ្រោះថ្នាក់ទាំងនេះ ត្រូវតែមាន**សំអាងច្បាស់លាស់មួយចំនួន** ដូចជាជននោះគ្មានការងារធ្វើពិតប្រាកដ គ្មានគ្រួសារ ឬគ្មានទីលំនៅអចិន្ត្រៃយ៍ច្បាស់លាស់ ។

- មានហេតុផលគ្រាប់គ្រាន់ដែលគួរអោយជឿថា ជនជាប់ចោទ នឹងធ្វើការគំរាមកំហែងដល់សាក្សី ឬដល់ការស៊ើបអង្កេត ។

មាត្រា៩ III ២ ICCPR ចែងយ៉ាងច្បាស់ថា គ្មានជនណាម្នាក់ **ត្រូវបានឃុំខ្លួនដោយសារតែរឿងសាមញ្ញធម្មតា** ដើម្បីរង់ចាំរហូតដល់មានសវនាការមួយនោះទេ ។

សំនួរសិក្សាទី ៣១

តើចៅក្រមត្រូវចេញដីកាអ្វី ក្នុងករណីដែលការឃុំខ្លួនបណ្តោះអាសន្នលើសពីរយៈពេល៦ ខែ? ចូរដកស្រង់នូវមាត្រានានាដែលពាក់ព័ន្ធ!

មាត្រា២២ I ១ នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល ចែងច្បាស់ថា ក្នុងករណីដែលមានការរំលោភយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរលើសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទ ដោយឃុំខ្លួនជនជាប់ចោទលើសរយៈពេលកំណត់៦ខែ (មើលមាត្រា១៤ IV ១ និងមាត្រា២១ I នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល) ជនជាប់ចោទ**ត្រូវបានដោះលែងភ្លាម** ។

លើសពីនេះ មន្ត្រីដែលទទួលខុសត្រូវក្នុងការរំលោភបំពាន នេះត្រូវតែផ្តន្ទាទោស (សូមមើលមាត្រា ២២ II និងមាត្រា៥៧ នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល) ពី ១ឆ្នាំ ទៅ ២ឆ្នាំ ។

លើសពីនេះទៅទៀត មាត្រា៩ V ICCPR ចែងថា ជនណាដែលត្រូវឃុំខ្លួនដោយខុសច្បាប់ មានសិទ្ធិប្តឹងទាមទារសំណង ។

បណ្តាមាត្រាដ៏តឹងរឹងទាំងនេះ ការពារនូវសិទ្ធិដ៏មានតំលៃនៃសេរីភាពរបស់បុគ្គល (មាត្រា៩ I ១ ICCPR និងមាត្រា ៣២ I ជំរើសទី ២ CC) ។

សំនួរសិក្សាទី ៣២

*តើអ្វីទៅជាបញ្ហាចំពោះ ការឃាត់ខ្លួនជនសង្ស័យ ក្នុងរយៈពេល ៤៨ម៉ោង ដោយនគរបាលយុត្តិធម៌ ដោយ**មិនមាន**ការយល់ព្រមពីតុលាការ ដែលមានចែងនៅក្នុង មាត្រា៤៧ នៃច្បាប់នីតិវិធីព្រហ្មទណ្ឌ និង មាត្រា១៣ នៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរកាល?*

ក្នុងរយៈពេលនេះ គ្មានការត្រួតពិនិត្យពីមេធាវី ពីសមាជិកគ្រួសារ ឬពីវេជ្ជបណ្ឌិតឡើយ ដូច្នេះមិនដឹងថាតើពិរុទ្ធជនត្រូវបានថែរក្សាបានល្អដែរឬទេ ឬក៏សិទ្ធិរបស់ពិរុទ្ធជនត្រូវបានគេបំពាន? ក្នុងរយៈពេលដ៏វែងដែលគ្មានការត្រួតពិនិត្យដោយតុលាការបែបនេះ បង្កឱ្យមានភយន្តរាយកំរិតខ្ពស់ ក្នុងការទទួលរងនូវទារុណកម្ម ។ តាមធម្មតា មន្ត្រីនគរបាល មានទំនោរគាបសង្កត់ជនសង្ស័យក្នុងរយៈពេលនេះ ដើម្បីយកចំលើយសារភាព និងបង្ខំឱ្យទទួលថាខ្លួនជាអ្នកប្រព្រឹត្តបទល្មើស ហើយម្យ៉ាងទៀតប្រព្រឹត្តអំពើមិនគប្បីមកលើជនសង្ស័យ រហូតដល់ជនសង្ស័យ ចុះហត្ថលេខាលើចំលើយសារភាពនោះ ។

សំនួរសិក្សាទី ៣៣

ករណី:

ភាគី ក ទាមទារប្រាក់ចំនួន ១០០ដុល្លារអាមេរិក ពីភាគី ខ នៅចំពោះមុខតុលាការ ។ ក និយាយថាគាត់បានផ្តល់កំចីនៃចំនួនលុយនេះឱ្យទៅ ខ ។

ខ បដិសេធការទាមទារនេះ និងនិយាយថា លុយនេះមិនដែលត្រូវបានឱ្យមកគាត់ទេ ។

ក ធ្វើឯកសារមួយស្តីពីកំចីដែល ខ បានចុះហត្ថលេខា ឱ្យទៅតុលាការ ។ វាមិនច្បាស់ទេថា តើឯកសារនេះជាឯកសារពិតប្រាកដ ឬក្លែងក្លាយ? ដូច្នេះ ចៅក្រមហៅសាក្សី គ មកដើម្បីសាកសួរព័ត៌មានលើស្ថានភាពកំចីបន្ថែមទៀត ។ ចៅក្រម បដិសេធការទាមទាររបស់ ក ។

ចូរបង្កើតនូវមូលហេតុនៃសាលក្រមរបស់ចៅក្រមដោយសង្ខេប!

ការសរសេរមូលហេតុ អាចមានសេចក្តីដូចតទៅ:

"យោងតាមមាត្រាច្បាប់រដ្ឋប្បវេណី... ក អាចទាមទារសំណងចំពោះប្រាក់កម្ចីពី ខ បាន តែក្នុងករណីដែលគាត់បានឱ្យ ខ ខ្ចីប្រាក់ និងនៅក្នុងករណីដែលដល់ពេលកំណត់ត្រូវសងតែប៉ុណ្ណោះ ។

ក្នុងនាមជាដើមបណ្តឹង ក ទទួលបន្ទុកបង្ហាញ**ភស្តុតាង**ថា លក្ខខណ្ឌទាំងពីរនេះ ត្រូវបានបំពេញ ។

តុលាការបដិសេធការទាមទាររបស់ ក ពីព្រោះ គាត់មិនអាចបង្ហាញថា លក្ខខណ្ឌទី ១ (ការឱ្យ ខ ខ្ចីប្រាក់) ត្រូវបានបំពេញ ។

ទោះបីជា ក បានដាក់ជូននូវឯកសារប្រាក់កម្ចី ដែលបង្ហាញពីហត្ថលេខាក៏ដោយ ក៏តុលាការមិនជឿថា ហត្ថលេខានេះធ្វើឡើងដោយ ខ ដែលបដិសេធមិនទទួលស្គាល់ហត្ថលេខានេះឡើយ ។ តុលាការ បានស្តាប់ សាក្សី គ ដែល ក បាននាំមកបង្ហាញ ដើម្បីធ្វើជាសក្ខីភាពសំរាប់ការចោទប្រកាន់របស់គាត់ ។ ប៉ុន្តែ ចម្លើយដែលសាក្សី គ បានផ្តល់ឱ្យតុលាការ មិនគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីធ្វើឱ្យតុលាការអាចជឿបានទេ ។ ផ្ទុយទៅវិញ វាបានលេចឡើងថា គ មានផលប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួននៅក្នុងកិច្ចការនេះ ដោយសារ ក ខ្លួនឯង បានជំពាក់ប្រាក់ គ ដែរ ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត គ អាចបញ្ជាក់ត្រឹមតែថា គាត់បានឮ ក និង ខ និយាយគ្នា អំពីលទ្ធភាពនៃប្រាក់កម្ចីមួយ ប៉ុន្តែ គ មិនបានឃើញ ខ ចុះហត្ថលេខាលើឯកសារមួយ ព្រមទាំងមិនអាចផ្តល់ព័ត៌មានលំអិតថែមទៀតបានឡើយ ។"

សំនួរសិក្សាទី ៣៤

សាលក្រមដែលយុត្តិធម៌មួយ ត្រូវតែផ្តល់នូវហេតុផល ។
តើហេតុផលអ្វីខ្លះដែលត្រូវលើកឡើងដើម្បីផ្តល់នូវការពន្យល់គ្រប់ជ្រុងជ្រោយនៅក្នុងសាលក្រម?

ហេតុផលនៃសាលក្រមមួយត្រូវតែបង្ហាញនូវអ្វីដែលជាការចោទប្រកាន់ និងអ្វីជាការទាមទាររបស់គូភាគី ដូច្នេះ ហេតុផល ត្រូវតែបង្ហាញនូវអង្គហេតុ ដែលចៅក្រមចាត់ទុកមិនមានវិវាទ និងមានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ ។ វាត្រូវតែបង្ហាញអំពីមូលហេតុដែលចៅក្រមគិតថា មានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ ឬមិនមាន ។ លើសពីនេះទៀត ហេតុផល ត្រូវតែបង្ហាញឱ្យបានច្បាស់លាស់អំពីមាត្រាច្បាប់ណា ដែលចៅក្រមបានយកធ្វើជាមូលដ្ឋានសំរាប់សេចក្តីសំរេចចិត្ត និងអំពីថាតើហេតុអ្វីបានជាចៅក្រមយល់ថា អង្គហេតុដែលផ្តល់ឱ្យនោះ បំពេញលក្ខខណ្ឌទាំងឡាយនៃមាត្រានេះ?